

PLATOON VERZAMELD WERK

Plato

STAATSMAN

April 2023

Deze tekst is uitsluitend voor persoonlijk gebruik. Commercieel gebruik is niet toegestaan. Evenmin is het toegestaan de tekst te wijzigen, bewerken, geheel of gedeeltelijk te publiceren, of anderszins te vermenigvuldigen. Toegestaan is het kopiëren van citaten of kleine tekstgedeelten voor studie- en discussiedoeleinden.

© Copyright 2023 – Stichting Ars Floreat

www.arsfloreat.nl

info@arsfloreat.nl

Uit: Platoon Verzameld Werk - deel 8 - ISBN 90 6030 429 2

Vertaling: School voor Filosofie, Amsterdam

Copyright © 2023 Stichting Ars Floreat, Amsterdam

Niets uit deze tekst mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische media, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this text may be reproduced in any form, by print, photocopy, microfilm, electronic media, or any other means, without written permission from the publisher.

INLEIDING STAATSMAN

De dialoog genaamd *Politikos* of *Staatsman* is naar vorm en inhoud een vervolg op de *Sofist*. In plaats van Theaitetos hebben we te maken met een naamgenoot van de grote Sokrates. Hij geeft antwoord op de vragen van de Vreemdeling. De naamgenoot wordt aangeduid met de 'jonge Sokrates' en we weten van hem dat hij lid was van de Akademie van het eerste uur. Ook Aristoteles noemt een enkele keer zijn naam. Deze dialoog is ook gewijd aan het proces van definiëren door middel van een logische gedachteopbouw en analyse. Stap voor stap brengt Platoon ons dichter bij zijn doel om van de staatsman of koning een mens te maken die in de uitoefening van zijn functie niets nalaat om de gemeenschap zo gelukkig mogelijk te maken (311 c).

Er zijn drie bekende staatsvormen: monarchie (alleenheerschappij), aristocratie (heerschappij door een kleine groep) en democratie. Deze vormen worden echter beïnvloed door twee (tegengestelde) krachten. De positieve kracht levert de constitutionele koning, die wet en recht respecteert en functioneert voor het welzijn van de gemeenschap, en voorts is er de aristocratie die zich ook onder de wet stelt en zich laat leiden door 'het beste'.

De negatieve kracht levert de tiran of dictator en de oligarchie: een klik van machthebbers. Deze storen zich aan God noch gebod en zijn slechts uit op de macht ten behoeve van zichzelf. In de democratie vervloeien beide krachten door de besluitvorming op basis van een meerderheid. Zo zijn er vijf staatsvormen: monarchie en tirannie; aristocratie en klikvorming (oligarchie) en ten slotte de democratie. In 302d-e splitst Platoon de democratie toch nog in twee categorieën en noemt hij als zevende vorm de ideale staatsman, de filosoofkoning.

Dit onderscheid tussen een positief en negatief krachtenveld wordt in de bekende mythe van Atreus en Thyestes verder uitgewerkt. Hoewel de mythe op het eerste gezicht nogal fantasievol aandoet, is er toch niet al te veel verbeeldingskracht voor nodig om in te zien dat de mythe teruggrijpt op het universele beginsel van cirkelvormige beweging. De mythe verwoordt dat de Schepper de tijd van tijd tot tijd 'terugdraait'. Vanuit ons moderne rechtlijnige en oorzakelijke denken is er nogal wat weerstand om te denken in termen van cirkelvormige beweging. Toch zijn vrijwel alle bewegingen - zo niet alle - in de natuur en in het universum tot cirkelvormige bewegingen te herleiden: dag en nacht, het zonnestelsel, het sterrenstelsel, de atomaire structuren, de seizoenen, de tijd zelf.

Vanuit het gezichtspunt van een cirkelvormige beweging moet erkend worden dat ieder punt langs de cirkel vertrekpunt kan zijn van zo'n beweging om na 180 graden weer terugkeerpunt voor die beweging te worden. De mythe van Atreus en Thyestes werkt dit gegeven verder uit en grijpt daarbij tevens terug op de Pythagorese traditie en op uitspraken van Hesiodos en Empedokles. De leer van de afwisseling van vier tijdperken - als seizoenen - is tevens in zeer uitgewerkte vorm terug te vinden in de Vedanta-traditie.

Waar Platoon de aandacht op wil vestigen is dat iedere opzet, iedere constructie in zijn tegendeel kan verkeren. Het is een risico waarmee de mens moet leren leven. Slechts de filosoofkoning ontsnapt aan de ijzeren wet van deze cirkelgang door een te worden met de bron zelf van het scheppend vermogen en zo het tijdloze en eeuwige te vertalen in tijdelijke actie van de praktijk van ieder moment. Onder zijn zorgend en toeziend oog verkleint de cirkel zich tot een punt; het eeuwige moment van nu waar kennis en actie als vanzelf oprijzen als een scheppende wil.

In 297a zegt de Vreemdeling: 'Zo'n bestuurder is net een kapitein die voortdurend alert is op het behoud van schip en bemanning. Een kapitein vaart niet op reglementen maar op wat hem wordt ingegeven door zijn deskundigheid, en zo garandeert hij de opvarenden een behouden vaart. Mogen we niet het juiste beleid verwachten van hen die om te regeren meer vertrouwen op deskundigheid dan op regels? Zulke wijze leiders zullen geen fouten maken zolang zij maar een groot beginsel in het oog houden, namelijk dat zij hun intelligentie en praktisch inzicht moeten gebruiken om de gemeenschap steeds werkelijk rechtvaardig te besturen. Bovendien moeten zij de burgers kunnen beschermen en hen voor zover mogelijk tot betere mensen maken.'

Het is niet mogelijk voor een grote groep mensen om zich de kennis eigen te maken die nodig is om de gemeenschap te leiden, om het even hoe je zo'n groep samenstelt. De ideale gemeenschap waarnaar we op zoek zijn, wordt bestuurd door een klein aantal mensen of door een eenling.

Tenslotte vergelijkt de Vreemdeling de ideale Staatsman met een wever die met schering en inslag - met tegengestelde krachten - toch een glad en fijn weefsel weet samen te stellen (310e). Hij weeft de moedigen en de bedachtzamen aan elkaar in onderlinge vriendschap en harmonie en zo schept hij het prachtige en beste weefsel dat er is.

STAATSMAN

Gesprekspartners: Sokrates, Theodoros, Vreemdeling, Jonge Sokrates.

- 257 a *Sokrates:* Ik ben u werkelijk zeer dankbaar, Theodoros, dat ge me hebt laten kennismaken met Theaitetos en de vreemdeling.
Theodoros: Wacht maar, Sokrates, straks zult ge me nog drie keer zo dankbaar zijn, wanneer ze het over de staatsman en de filosoof hebben gehad.
Sokrates: Zo zo, mijn beste Theodoros, moeten we straks aan anderen vertellen dat zo'n knappe rekenmeester en meetkundige als gij zulke misrekeningen maakt?
- b *Theodoros:* Hoe bedoelt ge dit, Sokrates?
Sokrates: Ge kent de sofist, de staatsman en de filosoof een gelijke waarde toe, terwijl ze dermate van elkaar verschillen, dat die verhouding niet één op één opgaat.
Theodoros: Mijn hemel, Sokrates, daar heb ik niet van terug! Ge hebt zo goed rekenen geleerd dat ge me mijn misrekening op deze manier onder de neus kunt wrijven. Maar mijn beurt komt nog wel. Kom, vreemdeling, laat u door dit gepraat niet weerhouden
- c om ons het genoegen te doen uw verhaal af te maken. Het maakt ons niet uit of ge het liefst met de staatsman of met de filosoof begint.
Vreemdeling: Nu we eenmaal begonnen zijn, zit er niets anders op. Theodoros, dan net zo lang door te gaan tot we klaar zijn. Maar hoe moet het met Theaitetos?
Theodoros: Hoe bedoelt ge?
Vreemdeling: Ik stel voor hem wat rust te gunnen en hem te vervangen door zijn klasgenoot Sokrates. Wat vindt ge daarvan?
Theodoros: Dat is een goed idee, doet u dat maar. Ze zijn nog jong, en als ze wat rust krijgen, kunnen ze des te beter hun best doen.
- d *Sokrates:* Het ziet ernaar uit, vreemdeling, dat beide jongens iets met mij gemeen hebben. De een lijkt op mij, althans dat zeggen jullie, en de ander luistert naar dezelfde naam als ik, wat eveneens duidt op een bepaalde verwantschap. Je moet altijd bereid zijn je verwanten door middel van gesprekken beter te leren kennen. Met Theaitetos heb ik gisteren al een gesprek gevoerd, en vandaag heb ik geluisterd naar de antwoorden die hij gaf, maar met Sokrates heb ik nog niet op een dergelijke wijze kennis gemaakt. Ook hem zal ik graag wat nader leren kennen. Maar mijn beurt komt nog wel. Laat hij nu eerst maar antwoorden op uw vragen.
Vreemdeling: Mooi zo, Sokrates. Hoor je wat Sokrates zegt?
Jonge Sokrates: Ja zeker.
Vreemdeling: Ben je het met mijn voorstel eens?
Jonge Sokrates: Ik doe graag mee.
- b *Vreemdeling:* Als jij geen bezwaar hebt, ben ik gerust. Maar goed, na de bestudering van de sofist moeten we, lijkt me, de staatsman onderzoeken. Zeg eens, moeten wij hem ook rekenen tot degenen die over kennis van een bepaald specialisme beschikken?
Jonge Sokrates: Zeker wel.
Vreemdeling: Moeten we de verschillende vakken afzonderlijk onderzoeken, net als bij onze analyse van de sofist?
Jonge Sokrates: Misschien wel.
Vreemdeling: Maar ik denk dat de onderverdelingen dan toch niet op dezelfde manier moeten worden gemaakt, Sokrates.
Jonge Sokrates: Hoe dan wel?

- c *Vreemdeling*: In ieder geval anders.
Jonge Sokrates: Dat ligt voor de hand.
Vreemdeling: Hoe kunnen we vaststellen wat de taak van de staatsman is? Daar moeten we achter zien te komen door het vak van de staatsman op zichzelf te beschouwen, zodat we te weten komen wat het essentiële kenmerk van een staatsman is. Alles wat aan dat kenmerk niet beantwoordt, heeft niets te maken met de staatsman. Maar eerst moeten we begrijpen dat alle vormen van kennis op twee grondbegrippen berusten.
Jonge Sokrates: Dat laat ik liever aan u over, vreemdeling. Daar waag ik me niet aan.
- d *Vreemdeling*: En toch gaat het ook jou aan, Sokrates, tenminste als het ons duidelijk is geworden.
Jonge Sokrates: Dat is ook weer zo.
Vreemdeling: Zijn wiskunde en bepaalde andere daaraan verwante wetenschappen niet geheel onafhankelijk van welke toepassing dan ook? Daarin gaat het alleen om kennis.
Jonge Sokrates: Ja, dat is zo.
Vreemdeling: Maar in ambachten als timmeren en ieder ander handwerk dat in het
- e dagelijkse leven voorkomt, zijn kennis en toepassing onafscheidelijk, en de verschillende ambachtsslieden maken in onderlinge samenwerking steeds nieuwe producten.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
Vreemdeling: We kunnen dus een onderscheid maken tussen vakken waarbij het gaat om kennis op zich en vakken waarbij het gaat om de toepassing.
Jonge Sokrates: Dus er is weliswaar maar één kennis, maar die heeft twee gedaanten.
Vreemdeling: Moeten we de staatsman, de koning, de machthebber in het algemeen, en ook de heer des huizes onder één noemer brengen, of moeten we vaststellen dat het om evenveel vakken gaat als er woorden voor zijn? Kun je me nog volgen?
Jonge Sokrates: Nee, niet helemaal.
- 259 a *Vreemdeling*: Ik bedoel dit: als iemand in staat is om aan praktiserende artsen raad te geven hoewel hij zelf geen arts is, dan beschikt hij toch over kennis op hetzelfde vakgebied als dat van degene die hij raad geeft?
Jonge Sokrates: Ja.
Vreemdeling: Kunnen we dan niet zeggen dat een invloedrijk burger die een koning met raad bijstaat, juist die kennis bezit die deze heerser zelf nog moet verkrijgen?
Jonge Sokrates: Ja, dat kunnen we zo stellen.
- b *Vreemdeling*: Maar is de kennis van een ware koning geen koninklijke kennis?
Jonge Sokrates: Ja.
Vreemdeling: En zal de bezitter daarvan, ongeacht of hij nu een machthebber of een gewoon burger is, dan niet recht hebben op de titel 'koning', omdat hij in staat is koning te zijn?
Jonge Sokrates: Eigenlijk wel.
Vreemdeling: Dan zijn de heer des huizes en het familiehoofd ook koningen.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
Vreemdeling: Is er dan nog enig verschil tussen het besturen van een groot huishouden en van een kleine staat?
Jonge Sokrates: In het geheel niet.
- c *Vreemdeling*: Dus dan moet alles wat we tot nu toe hebben onderzocht onder een specifiek vakgebied vallen, en we hoeven er niet over te redetwisten of we de kennis die daarbij komt kijken, nu als koninklijk, staatkundig of huishoudelijk moeten beschouwen.

- Jonge Sokrates:* Nee, dat is niet nodig.
- Vreemdeling:* Maar één ding is duidelijk: een koning oefent zijn heerschappij nauwelijks uit met behulp van zijn spierbundels en zijn lichaamskracht, maar wel met behulp van inzicht en geestkracht.
- Jonge Sokrates:* Ja, dat is duidelijk.
- d *Vreemdeling:* Denk je dat we mogen zeggen dat het werk van de koning meer onder geestelijke arbeid valt dan onder handwerk of onder toegepaste vakken in het algemeen?
- Jonge Sokrates:* Ik vind van wel.
- Vreemdeling:* Moeten we de kennis van de staatsman en de staatsman zelf, of de kennis van de koning en de koning zelf, niet als een eenheid beschouwen?
- Jonge Sokrates:* Natuurlijk.
- Vreemdeling:* Zou het dan niet de volgende stap zijn om in de categorie van geestelijke arbeid enig onderscheid aan te brengen?
- Jonge Sokrates:* Beslist.
- Vreemdeling:* Ga dan eens bij jezelf na of we daarin misschien een of ander voor de hand liggend onderscheid kunnen maken.
- Jonge Sokrates:* Zegt u het maar.
- e *Vreemdeling:* We hadden het toch over het vak rekenen, nietwaar?
- Jonge Sokrates:* Ja.
- Vreemdeling:* Rekenen behoort, volgens mij in ieder geval, tot de intellectuele vaardigheden.
- Jonge Sokrates:* Ongetwijfeld.
- Vreemdeling:* Door te rekenen kun je het verschil tussen twee getallen te weten komen. Haar taak gaat toch niet verder dan het berekenen van een uitkomst die reeds vaststaat?
- Jonge Sokrates:* Nee, zeker niet.
- Vreemdeling:* En er is geen enkele bouwkundige die zelf meebouwt: hij geeft degenen die het werk uitvoeren alleen maar opdrachten.
- Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- Vreemdeling:* Hij draagt kennis over, maar werkt niet met zijn handen mee.
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
- 260 a *Vreemdeling:* Je kunt dus met recht zeggen dat zijn vak behoort tot de vakken waarbij het alleen om kennis gaat.
- Jonge Sokrates:* Ja zeker.
- Vreemdeling:* Maar volgens mij houdt zijn taak niet op bij het geven van een goede uitkomst, zoals bij de rekenmeester. Hij kan niet zomaar weggaan, maar dient elke werkman de juiste orders te geven, totdat de opdracht is voltooid.
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
- Vreemdeling:* Bij dergelijke beroepen gaat het om kennis, en dat geldt ook voor de rekenmeester. Maar schuilt het verschil tussen de bouwmeester en de rekenkundige niet in het feit dat het bij de een alleen gaat om de uitkomst, en bij de ander om een opdracht die volgt op een beslissing?
- b *Jonge Sokrates:* Dat lijkt me wel.
- Vreemdeling:* Als we nu eens de vakgebieden waarbij het alleen gaat om kennis, onderverdelen in twee categorieën, namelijk door vakgebieden waarbij er praktische opdrachten worden gegeven te onderscheiden van vakgebieden waarbij er alleen iets geconstateerd wordt, zouden we dan op de goede weg zijn?
- Jonge Sokrates:* Vast en zeker.

- Vreemdeling:* Het is fijn om het met elkaar eens te zijn als je samen iets onderneemt.
Jonge Sokrates: Ja, inderdaad.
Vreemdeling: Nu we het tot zover samen eens zijn, hoeven we ons verder niet te bekommeren om de mening van anderen.
Jonge Sokrates: Natuurlijk niet.
- c *Vreemdeling:* Maar kom, bij welke categorie hoort de koning nu thuis? Constateert hij alleen maar dingen, als een soort toeschouwer, of geeft hij ook bevelen? Hij is toch machthebber?
Jonge Sokrates: Dat laatste ligt meer voor de hand.
Vreemdeling: We zouden kunnen onderzoeken of de vakken waarbij de vakman opdrachten geeft, ook weer in twee categorieën zijn onder te verdelen. Volgens mij kan dat. Zoals een handelaar verschilt van mensen die eigengemaakte producten verkopen, onderscheidt ook de koning zich van de heraut, lijkt me.
Jonge Sokrates: Wat bedoelt ge daarmee?
Vreemdeling: Handelaren ontvangen eerst producten van anderen en verkopen deze vervolgens weer door.
Jonge Sokrates: Ja, dat is zo.
Vreemdeling: Zo ontvangt ook de heraut de denkbeelden van een ander in de vorm van bevelen, en geeft deze zelf weer door aan anderen.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
- e *Vreemdeling:* Goed. Zullen we de staatsman dan op één lijn stellen met de tolk, de onderbevelhebber, de waarzegger, de heraut en de beoefenaars van nog vele andere vakken, die met elkaar gemeen hebben dat ze opdrachten doorgeven? Of vind je het, naar aanleiding van de vergelijking die we zojuist hebben gemaakt, goed als we een naam verzinnen voor een categorie vakken die eigenlijk nog geen naam heeft? Laten we het hebben over de categorie van de 'zelfbevelers'. Dan kunnen we verder door de staatslieden in te delen bij die 'zelfbevelers'. De andere categorie laten we maar voor
261 a wat het is. Daar mogen anderen een naam voor verzinnen, want wij houden ons alleen bezig met mensen die het voor het zeggen hebben.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
Vreemdeling: We hebben nu een redelijk onderscheid gemaakt: er zijn mensen die zelf bevelen uitvaardigen en mensen die andermans bevelen doorgeven. Als er nog een logische onderverdeling te maken is tussen de mensen die het voor het zeggen hebben, moeten we dat niet nalaten, nietwaar?
Jonge Sokrates: Nee, zeker niet.
Vreemdeling: Dat zal ons wel lukken. Luister maar en help me een handje.
Jonge Sokrates: Ik ben benieuwd.
- b *Vreemdeling:* Vaardigen alle leiders niet bevelen uit om iets te bewerkstelligen?
Jonge Sokrates: Natuurlijk.
Vreemdeling: Dan is het helemaal niet moeilijk om een tweedeling aan te brengen. De dingen die ontstaan, zijn onder te verdelen in twee soorten.
Jonge Sokrates: O ja, welke dan?
Vreemdeling: Ze zijn of levend of levenloos.
Jonge Sokrates: Dat klopt.
Vreemdeling: Dan kunnen we dus, als we willen, ook de kennis onderverdelen die nodig is om bevelen te kunnen geven.
Jonge Sokrates: Hoe dan?
Vreemdeling: Je hebt kennis die nodig is om levenloze dingen te laten ontstaan en om

- c levende dingen te laten ontstaan. Daarmee is onze onderverdeling een feit.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
Vreemdeling: We kunnen een soort laten voor wat het is, en met de andere verder gaan door ook die categorie weer in twee nieuwe categorieën te verdelen.
Jonge Sokrates: Mag ik weten met welke categorie we nu verder gaan?
Vreemdeling: Uiteraard met die welke betrekking heeft op de levende wezens. Een staatsman heeft immers geen zeggenschap over het levenloze, zoals de architect. Zijn kennis is van verhevener aard, want hij oefent uitsluitend macht uit over levende wezens.
- d
Jonge Sokrates: Dat is waar.
Vreemdeling: Bij het voortbrengen en voeden van levende wezens kan men onderscheid maken tussen het voeden van een enkeling enerzijds en het voeden van een groep levende wezens anderzijds.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
Vreemdeling: We zullen wel begrijpen dat een staatsman zich niet ophoudt met het voeden van een levend wezen, zoals een ossendrijver of een paardenknecht, maar meer lijkt op iemand die een kudde paarden of runderen hoedt.
Jonge Sokrates: Dat lijkt mij ook.
- e
Vreemdeling: En hoe noemen we ook weer het voedsel dat bestemd is voor kudden? 'Veevoer' soms, of zoiets als: 'gemeenschapsvoedsel'?
Jonge Sokrates: Gewoon wat ons het beste uitkomt.
Vreemdeling: Prachtig, Sokrates. Als je je ook later niet druk gaat maken over terminologie, zal de bezonnenheid toenemen met het klimmen der jaren. Nu moeten we je maar je zin geven. Weet je hoe men het voeren van kudden weer kan onderverdelen in twee categorieën? Als je daarin slaagt, scheelt dat de helft van het zoekwerk.
- 262 a
Jonge Sokrates: Ik doe mijn best. Ik denk dat het voeden van kudden betrekking kan hebben op mensen en op dieren.
Vreemdeling: Ik bewonder je moed en je voortvarendheid. Maar pas op dat we nu niet weer in dezelfde val lopen als eerst.
Jonge Sokrates: Waar hebt ge het over?
- b
Vreemdeling: We mogen niet een klein onderdeel afzonderen van het geheel, zonder dat het een specifieke eigenschap heeft, want elke categorie moet worden gedefinieerd door een karakteristieke eigenschap. Het is weliswaar schitterend als je zomaar kunt vaststellen waar je eigenlijk naar op zoek bent, maar dat moet dan wel op de juiste manier gebeuren. Zojuist dacht je dat je op een goede manier onderscheid kon maken, en je ging snel door met redeneren in de veronderstelling dat je bij de mens uit zou komen. Maar mijn vriend, het is riskant om zo'n klein stukje als een aparte categorie te beschouwen. Als je iets in twee gelijke helften verdeelt, is de kans op een juiste en evenwichtige verdeling groter, en dat komt ons onderzoek ten goede.
- c
Jonge Sokrates: Wat bedoelt ge hier toch mee, vreemdeling?
Vreemdeling: Beste Sokrates, ik ben gaarne bereid het je nog eens uit te leggen, zo goed en zo kwaad als het gaat. Terwille van de duidelijkheid zal ik er wat dieper op ingaan.
Jonge Sokrates: Maar wat was er dan mis met het onderscheid dat ik maakte?
- d
Vreemdeling: Het lijkt op de manier waarop de meeste mensen de mensheid in twee categorieën onderverdelen. Ze zonderen de Grieken af als een volk, afgescheiden van alle andere volkeren. Die noemen ze bij elkaar 'barbaren', al hebben die volkeren niets met elkaar gemeen, en ze beschouwen die andere volkeren dan ook als een volk. Je zou

- op dezelfde manier kunnen denken dat je twee categorieën getallen kunt maken door tienduizend getallen apart te zetten in een categorie. De overige getallen vormen dan de
- e tweede categorie, en je maakt jezelf wijs dat je op die manier categorieën hebt gemaakt die werkelijk van elkaar verschillen. Een betere en fraaiere onderverdeling ontstaat als je de getallen verdeelt in even en oneven, en de mensheid in mannen en vrouwen. Als we niet twee categorieën kunnen vinden die echt categorieën mogen heten, kunnen we
- 263 a net zo goed Lydiërs, Frygiërs of welk ander volk dan ook als een apart volk beschouwen, en alle andere mensen als de rest.
- Jonge Sokrates:* Ge hebt volkomen gelijk. Maar nu zit ik nog met de vraag hoe we meer inzicht kunnen verkrijgen in het verschil tussen 'categorie' en 'onderdeel'.
- Vreemdeling:* Daar vraag je me nogal wat, beste Sokrates. We waren al zover afgedwaald, en jij wilt dat we nog verder afdwalen! Maar kom, het lijkt me beter om
- b terug te keren naar het onderwerp waar we het over wilden hebben. Als de tijd het toelaat, kunnen we jouw vraag later nog eens grondig onderzoeken. Knoop goed in je oren dat je me nog nooit hebt horen vertellen hoe het precies zit.
- Jonge Sokrates:* Waar doelt ge op?
- Vreemdeling:* Op het verschil tussen 'categorie' en 'deel'.
- Jonge Sokrates:* Wat is het verschil dan?
- Vreemdeling:* Wanneer iets een categorie is binnen een bepaald geheel, moet het een deel zijn van dat geheel, maar een deel hoeft geen categorie te zijn. Vertel maar verder, Sokrates, dat ik dat heb gezegd en niets anders.
- Jonge Sokrates:* Dat is goed.
- c *Vreemdeling:* Vertel me nu eens wat de volgende stap is.
- Jonge Sokrates:* Dat weet ik niet.
- Vreemdeling:* Waar begonnen we af te dwalen naar het onderwerp waar we het nu net over hadden? Volgens mij gebeurde het toen ik je vroeg hoe men het voeden van kudden in twee categorieën kan onderverdelen. Jij beweerde met grote stelligheid dat er twee categorieën levende wezens zijn, namelijk de mens en alle dieren.
- Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- Vreemdeling:* En toen je de mens had afgezonderd, werd het me duidelijk dat je de rest
- d ook als een echte categorie beschouwde, namelijk de categorie van de dieren, en dat komt omdat die levende wezens inderdaad allemaal dieren worden genoemd.
- Jonge Sokrates:* Dat klopt.
- Vreemdeling:* Maar stel je nu eens voor, Sokrates, dat er nog een andere diersoort is die met rede is begiftigd. Men denkt wel dat de kraanvogel zo'n diersoort is. Stel dat een kraanvogel ook namen kan geven, net als jij. Hij zou zichzelf ook tegenover de andere dieren plaatsen en vol gepaste trots zou hij de andere dieren, de mens inbegrepen, onder een noemer brengen door hen dieren te noemen. Deze vergissing mogen wij niet maken.
- e *Jonge Sokrates:* Wat moeten we dan wel voor een onderverdeling maken?
- Vreemdeling:* Het is helemaal niet nodig om de levende wezens zo plompverloren in twee categorieën onder te verdelen.
- Jonge Sokrates:* Nee, dat hoeft niet.
- Vreemdeling:* Deze vergissing hebben we al eens eerder gemaakt.
- Jonge Sokrates:* O ja, Wanneer dan?
- Vreemdeling:* Toen we het hadden over vakken waarbij het alleen gaat om kennis. We beschouwden het geven van bevelen als de taak van degenen die de voedselvoorziening verzorgen van levende wezens die in groepen leven, nietwaar?

- Jonge Sokrates:* Ja.
- 264 a *Vreemdeling:* Zoals algemeen bekend, is het dierenrijk onderverdeeld in tamme en wilde dieren, want al naar gelang dieren getemd kunnen worden of niet, noemt men ze tam of wild.
- Jonge Sokrates:* Dat is waar.
- Vreemdeling:* En de kennis waarnaar we op zoek zijn, heeft natuurlijk altijd betrekking op tamme dieren, en wel voor zover ze in groepsverband leven.
- Jonge Sokrates:* Ja.
- b *Vreemdeling:* We moeten dus vooral niet te werk gaan zoals daarnet, toen we ons met van alles tegelijk bezighielden. Aan de andere kant moeten we ook weer niet te snel naar de staatsman toe willen, want dat was de oorzaak dat we in de spreekwoordelijke val liepen.
- Jonge Sokrates:* Waar doelt ge op?
- Vreemdeling:* 'Haastige spoed is zelden goed', en dat geldt ook bij het onderscheid maken in categorieën.
- Jonge Sokrates:* Maar we hebben er wel van geleerd, vreemdeling.
- Vreemdeling:* Gelukkig wel. Laten we opnieuw een poging wagen en proberen de verzorging van groepen in twee categorieën te splitsen. Misschien wordt het antwoord op onze oorspronkelijke vraag ons dan wel vanzelf duidelijk. Maar nu eerst de volgende vraag.
- Jonge Sokrates:* Ja?
- c *Vreemdeling:* Ik weet dat je nog nooit met eigen ogen de viskwekerijen in de Nijl hebt gezien, en evenmin die in koninklijke vijvers, maar je hebt er vast veel over gehoord, en misschien heb je wel eens gewone visvijvers gezien.
- Jonge Sokrates:* Ja zeker, dat heb ik, en ik heb ook veel over die viskwekerijen horen vertellen.
- Vreemdeling:* Al heb je dan zelf nooit gezworven over de Thessalische vlakte, je hebt vast wel eens gehoord van de ganzenkwekerijen en de kraanvogelkwekerijen die daar zijn, dus je weet dat ze bestaan.
- Jonge Sokrates:* Ja, natuurlijk.
- d *Vreemdeling:* De reden waarom ik je dit allemaal vraag, is dat je bij het voederen van kudden of scholen te maken hebt met dieren die in het water leven en dieren die op het land leven.
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
- Vreemdeling:* Ben je het met me eens dat we op grond daarvan twee soorten kennis kunnen onderscheiden, namelijk kennis die nodig is om waterdieren te voederen en kennis die nodig is om landdieren te voederen?
- Jonge Sokrates:* Daar ben ik het mee eens.
- e *Vreemdeling:* We hoeven ons niet af te vragen tot welke categorie de kennis behoort die een staatsman moet bezitten, want dat begrijpt iedereen.
- Jonge Sokrates:* Natuurlijk.
- Vreemdeling:* Het is ook duidelijk hoe je een onderverdeling kunt maken bij het voederen van landdieren.
- Jonge Sokrates:* Hoe dan?
- Vreemdeling:* Je hebt lopende en vliegende dieren.
- Jonge Sokrates:* Dat ligt nogal voor de hand.
- Vreemdeling:* De staatsman heeft te maken met lopende dieren, nietwaar? Dat begrijpt de grootste domkop nog, om het zo maar eens te zeggen.

- Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- Vreemdeling:* Nu moeten we aantonen dat er twee soorten kennis zijn als het gaat om het voederen van lopende dieren, en die onderverdeling lijkt op even en oneven.
- Jonge Sokrates:* Ja, dat is de volgende stap.
- 265 a *Vreemdeling:* Zo te zien zijn er twee wegen die naar het oorspronkelijke doel van ons gesprek leiden. De ene weg is snel, maar er komt een ongelijke verdeling tot stand. De andere weg komt dichterbij de evenwichtige verdeling die ons voor ogen stond, maar die is ook langer. Welke weg we ook nemen, we kunnen verder.
- Jonge Sokrates:* En als we ze eens beide nemen?
- Vreemdeling:* Tegelijkertijd kan niet, grote held, maar wel de een na de ander.
- b *Jonge Sokrates:* Dan kies ik dat laatste.
- Vreemdeling:* Dat is niet erg, want het einde is toch in zicht. In het begin van onze reis of halverwege zou het lastiger zijn geweest je verzoek in te willigen, maar laten we nu maar beginnen met de langste weg. We zijn nu wat uitgerust, dus dat kunnen we aan. Let op, hier komt weer een onderverdeling.
- Jonge Sokrates:* Gaat u verder.
- Vreemdeling:* De categorie van tamme lopende kuddedieren is op grond van lichamelijke kenmerken onder te verdelen in twee nieuwe categorieën.
- Jonge Sokrates:* Welke dan?
- Vreemdeling:* Er zijn er die wel horens hebben, en er zijn er die geen horens hebben.
- c *Jonge Sokrates:* Dat ligt voor de hand.
- Vreemdeling:* Verdeel nu eens zelf het hoeden van lopende dieren in twee categorieën, en zoek voor beide een voor de hand liggende definitie. Je hoeft geen namen te verzinnen, want dat maakt het alleen maar onnodig ingewikkeld.
- Jonge Sokrates:* Hoe moet ik het dan doen?
- Vreemdeling:* Als volgt. Je hebt enerzijds het hoeden van gehoornde dieren, en anderzijds het hoeden van ongehoornde dieren.
- Jonge Sokrates:* Dat is goed. Er is geen speld tussen te krijgen.
- d *Vreemdeling:* En we begrijpen ook dat de staatsman de herder is van een hoornloze kudde.
- Jonge Sokrates:* Hoe zou het anders kunnen?
- Vreemdeling:* Laten we dan nu de kuddedieren in een aantal soorten onderverdelen en er vervolgens voor zorgen dat de staatsman de juiste soort kudde onder zich krijgt.
- Jonge Sokrates:* Dat is een uitstekend idee.
- Vreemdeling:* Zullen we de kuddedieren verdelen in de zogenoemde eenhoevige en de dieren met gespleten hoeven, of in dieren die wel kunnen worden gekruist met een andere soort en dieren waarbij dat niet kan? Je hebt hem zeker wel door?
- Jonge Sokrates:* Wat moet ik doorhebben?
- e *Vreemdeling:* Je kunt paarden en ezels toch met elkaar kruisen?
- Jonge Sokrates:* Ja, natuurlijk.
- Vreemdeling:* Maar bij de overige ongehoornde tamme kuddedieren is dat niet mogelijk.
- Jonge Sokrates:* Dat klopt.
- Vreemdeling:* Kun je me nu zeggen voor welke soort de staatsman zorgt? Zorgt hij voor een soort die met een andere soort kan worden gekruist of niet?
- Jonge Sokrates:* Dat laatste.
- Vreemdeling:* Dan is het duidelijk dat we deze categorie ook weer volgens het beproefde recept in twee nieuwe categorieën moeten onderverdelen.

- Jonge Sokrates*: Zeker.
- 266 a *Vreemdeling*: De tamme kuddedieren zijn al helemaal ingedeeld, op ongeveer twee diersoorten na. En de hond valt eigenlijk niet onder de kuddedieren.
Jonge Sokrates: Nee, natuurlijk niet. Maar hoe moeten we die twee overgebleven diersoorten onderverdelen?
Vreemdeling: Op een manier die jou en Theaitetos zal aanspreken. Jullie houden je immers bezig met de meetkunde.
Jonge Sokrates: Hoe gaat dat dan?
Vreemdeling: We nemen de diagonaal, en daarvan weer de diagonaal.
Jonge Sokrates: Hoe bedoelt ge dat?
- b *Vreemdeling*: De verhouding tussen het lopen van de mensen en hun twee voeten is geen andere dan twee staat tot de tweedemachtswortel van twee.^a
Jonge Sokrates: Dat is zo.
Vreemdeling: En bij alle andere diersoorten is deze verhouding: vier staat tot de tweede macht van de tweedemachtswortel van twee.^b
Jonge Sokrates: Maar natuurlijk! En nu denk ik dat ik weet waar ge naartoe wilt.
Vreemdeling: Is het je opgevallen, Sokrates, dat ons bij dat onderverdelen nog iets anders is overkomen, en wel iets heel grappigs?
- c *Jonge Sokrates*: Nee, wat dan?
Vreemdeling: Er is gebleken dat wij mensen veel gemeen hebben met het edelste maar ook gemakzuchtigste dier dat er is. Dat dier loopt bovendien even hard als wij.^c
Jonge Sokrates: Ja, nu ge het zegt. Een merkwaardig toeval.
Vreemdeling: Hoezo? Wie het traagst is, komt toch ook het laatst aan?
Jonge Sokrates: Ja, inderdaad.
Vreemdeling: En moet het ons niet opvallen dat een koning een zeer lachwekkende indruk maakt als wij hem met zijn kudde zien meerennen, uitgerekend in het gezelschap van iemand die zich op niets zo toelegt als op het leiden van een gemakkelijk leventje?
- d *Jonge Sokrates*: Dat valt niet te ontkennen.
Vreemdeling: Sokrates, dit maakt ons iets duidelijk wat we bij het onderzoek van de sofist ook al hebben gevonden.
Jonge Sokrates: Wat dan?
Vreemdeling: Dat het erbij logisch redeneren niet om gaat of het onderwerp belangrijk is of niet. Je moet het kleine niet minachten omwille van het grote. Door zuiver te redeneren kom je vanzelf uit bij de zuivere waarheid.
Jonge Sokrates: Dat lijkt mij ook.
Vreemdeling: Zal ik dan nu, om te voorkomen dat je me voor bent met de vraag wat de
- e kortste weg naar de definitie van de staatsman is, zelf eerst van wal steken?
Jonge Sokrates: Graag.
Vreemdeling: Ik vind dat we meteen de lopende landdieren hadden moeten onderverdelen in viervoeters en tweevoeters. Na te hebben vastgesteld dat alleen mensen en vogels tweevoeters zijn, hadden we de tweevoeters alleen nog maar hoeven splitsen in gevederde en ongevederde tweevoeters. Na deze onderverdeling moeten we dan nog de kunst van het mensen hoeden aan een nader onderzoek onderwerpen, en dan kunnen we de man die de eigenschappen van een staatsman of koning bezit naar voren halen om hem aan te stellen als wagenman van de staat. Hij krijgt de teugels in handen omdat hij er de capaciteiten voor heeft.
- 267 a *Jonge Sokrates*: Erg mooi, deze uiteenzetting. Ge doet net alsof ge me dit allemaal

verschuldigd was. Ge hebt uw belofte ingelost, en we hebben bij wijze van rente deze uitwijding op de koop toe gekregen.

Vreemdeling: Kom, laten we dan nu terugkeren naar ons uitgangspunt. Laten we alle punten van ons betoog op een rijtje zetten en tot een definitie komen van de staatsman.

Jonge Sokrates: Heel graag.

- b *Vreemdeling:* Goed. Om te beginnen vonden we bij degenen die een vak beoefenen waarbij het alleen om kennis gaat, mensen die opdrachten geven. En door een vergelijking te hulp te roepen, kwamen we erachter dat er ook 'zelfbevelers' moesten zijn. Van die 'zelfbevelers' hebben we vervolgens een behoorlijk grote categorie afgescheiden: de mensen die dieren te eten geven. Daaronder vallen ook de mensen die kudde te eten geven, en daaronder weer degenen die lopende kudde hoeden. Bij het hoeden van lopende dieren onderscheiden we nog het voeden van ongehoorde dieren, en de volgende categorie hoeders moet met minstens drie eigenschappen worden beschreven: zo iemand moet zijn vak verstaan, hij is een herder, en hij hoedt dieren die niet kunnen worden gekruist met andere soorten.

- c Onderscheiden we binnen deze categorie nog de hoeder van de tweevoeters, dan is er nog maar een mogelijkheid: zo iemand regeert over mensen, en dat was het doel van ons onderzoek: de functie van de koning of staatsman.

Jonge Sokrates: Dat is het helemaal.

Vreemdeling: Weet je dat wel zeker, Sokrates? Klopt het wat we hebben gezegd? Zijn we er nu helemaal uit?

Jonge Sokrates: Wat bedoelt ge?

- d *Vreemdeling:* Zijn wij werkelijk tot op de bodem gegaan, of heeft er in ons onderzoek iets ontbroken, namelijk dat we wel tot een zekere omschrijving zijn gekomen, maar niet de puntjes op de i hebben gezet?

Jonge Sokrates: Wat bedoelt ge toch?

Vreemdeling: Ik zal proberen je uit te leggen wat ik wil zeggen.

Jonge Sokrates: Vertel het maar.

Vreemdeling: Van de vele vormen van kudde hoeden die we hebben gevonden, is het staatsmanschap er één, want de staatsman hoedt een specifieke soort kudde, nietwaar?

Jonge Sokrates: Ja.

Vreemdeling: En de definitie daarvan was, dat het niet het voeden van paarden of andere beesten betrof, maar dat het ging om het voeden van groepen mensen.

Jonge Sokrates: Ja, zo is het.

- e *Vreemdeling:* Goed. Laten we dan het verschil bekijken tussen koningen en de overige herders.

Jonge Sokrates: Hoe bedoelt ge?

Vreemdeling: Laten we eens nagaan of er iemand is die geen herder is en er toch aanspraak op maakt dat hij samen met een van de herders medevoeder is van een kudde.

Jonge Sokrates: Waar hebt ge het over?

- 268 a *Vreemdeling:* Neem bijvoorbeeld alle kooplieden, landbouwers en bakkers, en daarbij nog de gymnastiekleraren en de artsen. Zij zullen tegenover de mensenhoeders die wij staatslieden noemen, met tal van redenen staande houden dat iedereen bijdraagt tot de voeding van de gemeenschap waarvan niet alleen de kudde maar ook de regering deel uitmaakt, nietwaar?

Jonge Sokrates: Zouden ze daar dan geen gelijk in hebben?

Vreemdeling: Dat valt nog te bezien. Maar dit weten we al wel: niemand werpt deze

- b vraag op als het om het hoeden van koeien gaat, want alleen de herder geeft zijn koeien te eten en is hun arts, huwelijksmakelaar en vroedvrouw. Ook op het gebied van spel en muziek, voor zover je daarvan bij dieren kunt spreken, is de herder bij uitstek geschikt: hij spreekt hen toe en kalmeert hen. Met behulp van bepaalde muziekinstrumenten of alleen al met de klank van zijn stem weet hij de stemming van zijn kudde te beïnvloeden. En alle herders kunnen dit, of niet soms?
Jonge Sokrates: Ja zeker.
Vreemdeling: Hoe komen we nu op de juiste definitie van de staatsman, die alleen op
- c hem betrekking heeft? Niet door hem als de enige herder en voeder van de menselijke kudde te beschouwen, want dan moeten we hem opdiepen uit een heel stel mensen die hem deze functie betwisten.
Jonge Sokrates: Dat is waar.
Vreemdeling: Dan zaten we er zojuist niet ver naast toen ons het bange vermoeden bekwam dat onze redenering wel een ruwe schets van de staatsman zou opleveren, maar geen vastomlijnde definitie. We moeten hem bevrijden uit de kring van hen die hem zijn alleenherderschap betwisten, zodat het licht op hem alleen kan vallen, nietwaar?
- d *Jonge Sokrates:* Ja, dat is zo.
Vreemdeling: Dan weten we nu wat ons te doen staat, Sokrates, willen we voorkomen dat het schip van ons betoog strandt in het zicht van de haven.
Jonge Sokrates: Dat mag zeker niet gebeuren.
Vreemdeling: We moeten weer opnieuw beginnen en het vervolgens anders aanpakken.
Jonge Sokrates: Hoe dan?
Vreemdeling: We moesten er maar eens een speels element aan toevoegen, want we
- e zullen ons met name beroepen op een bekende mythe, om vervolgens terug te keren naar onze eerdere methode, waarbij we steeds dingen elimineerden om tot de uiteindelijke definitie te komen. Zullen we het zo doen?
Jonge Sokrates: Dat lijkt me een uitstekend idee.
Vreemdeling: Luister goed naar mijn verhaal, zoals kinderen doen. De speelse kinderjaren liggen trouwens niet ver achter je.
Jonge Sokrates: Gaat u verder.
Vreemdeling: Vroeger, en ook nu nog wel, werden er vele verhalen verteld over allerlei wonderlijke gebeurtenissen, zoals het verhaal over de twist tussen Atreus en Thyestes. Je hebt het ongetwijfeld wel eens gehoord, en je kunt je de loop van het verhaal vast nog wel herinneren.
Jonge Sokrates: Ge doelt zeker op het Teken van het Gulden Lam.
- 269 a *Vreemdeling:* Nee hoor, ik doel op de omkering bij het opkomen en ondergaan van de zon en de andere hemellichamen. Waar ze nu opkomen, gingen ze in die tijd onder en omgekeerd. Maar God stelde Atreus in het gelijk, en veranderde toen de loop der hemellichamen, die sindsdien niet is veranderd.
Jonge Sokrates: Ja, zo wordt het verteld.
Vreemdeling: En dan hebben we ook nog dikwijls verhalen gehoord over de heerschappij van Kronos.
- b *Jonge Sokrates:* Ja, inderdaad.
Vreemdeling: En ken je ook het verhaal over de mensen die niet uit mensen werden geboren maar net als de planten tevoorschijn kwamen uit de aarde?
Jonge Sokrates: Ook dat is een heel oud verhaal.
Vreemdeling: Aan deze verhalen, en aan nog vele andere, moet toch wel een bepaalde historische gebeurtenis ten grondslag liggen. Sommige verhalen zijn in de loop der

- c eeuwen verloren gegaan, en andere doen de ronde zonder dat hun onderlinge verband ergens uit blijkt. Niemand heeft ooit verteld aan welke gebeurtenis al deze verhalen zijn ontleend, maar nu is het de tijd daarvoor, want het werpt een helder licht op de koning.
- Jonge Sokrates:* Ik ben heel benieuwd. Gaat u vooral verder!
- Vreemdeling:* Goed, luister maar. Gedurende bepaalde tijdsperioden neemt God deel aan de omwentelingen van het heelal, en geeft er leiding aan. Maar aan het einde van de
- d door Hem bepaalde periode laat Hij het heelal op zijn beloop, en dan gaat het vanzelf in omgekeerde richting draaien, want het is een levend wezen, begiftigd met bewustzijn door God in het begin, toen Hij het heelal leerde zijn weg te gaan. Er is een reden waarom deze omkeer in de bewegingsrichting onvermijdelijk is.
- Jonge Sokrates:* Welke dan?
- Vreemdeling:* Alleen het hoogste goddelijke principe is eeuwig en onveranderlijk, maar de materie is dat niet. Wat wij heelal of kosmos noemen, heeft vele goddelijke
- e kwaliteiten van de Schepper meegekregen, maar het maakt ook deel uit van de stoffelijke wereld. Daarom kan het niet geheel vrij zijn van verandering, al voert het naar beste vermogen een vaste beweging uit op een vaste plaats. En dat is de reden dat er een omkering van bewegingsrichting plaatsvindt, want dat is de geringste afwijking die er mogelijk is. Nu kan alleen Hij die de beweging van alle dingen beheerst, voor eeuwig op eigen kracht draaien, maar het is in tegenspraak met de goddelijke wet dat Hij zich nu eens in de ene en dan weer in de andere richting zou bewegen. Hieruit volgt dat het heelal niet eeuwig op eigen kracht kan draaien. Dat het niet door God in twee
- 270 a tegengestelde richtingen wordt rondgedraaid, en dat het niet door twee elkaar tegenstrevende goden beurtelings in een andere richting wordt rondgedraaid. De enige verklaring die er overblijft, heb ik zojuist al gegeven: het heelal wordt soms in zijn beweging vergezeld door een bepaalde goddelijke oorzaak waardoor de Schepper het telkens weer bezielt met leven en onsterfelijkheid. Maar dan wordt het losgelaten en gaat op eigen kracht verder, en het moment waarop dat gebeurt is zo gekozen dat het ontelbare kringlopen terug maakt, want het heelal is onmetelijk groot en draait in evenwicht om een oneindig klein middelpunt.
- b *Jonge Sokrates:* Wat ge daar allemaal zegt, klinkt heel aannemelijk.
- Vreemdeling:* Laten we dan eens verder redeneren om goed te begrijpen wat dat toch voor een ingrijpende gebeurtenis is, die wij als de oorzaak van al die wonderlijke verhalen beschouwen. Want dat was ons uitgangspunt.
- Jonge Sokrates:* Wat gebeurt er dan?
- Vreemdeling:* Het heelal draait afwisselend in de richting waarin het nu draait en de andere kant op.
- Jonge Sokrates:* Wat wilt ge daarmee zeggen?
- Vreemdeling:* We moeten wel aannemen dat het moment waarop de omkering
- c plaatsvindt, de grootste en ingrijpendste verandering is in de geschiedenis van het ons omringende heelal.
- Jonge Sokrates:* Waarschijnlijk wel.
- Vreemdeling:* We moeten ook erkennen dat wij mensen op dat moment ook de grootste verandering ondergaan, want we maken deel uit van het heelal.
- Jonge Sokrates:* Ook dat is waarschijnlijk.
- Vreemdeling:* En weten we niet dat levende wezens slecht bestand zijn tegen ingrijpende veranderingen, vooral als er te veel veranderingen tegelijk optreden?
- Jonge Sokrates:* Natuurlijk.
- d *Vreemdeling:* Daarom is er dan een enorme sterfte onder de levende wezens. Ook van

de mensheid blijft slechts een klein gedeelte in leven, en de overlevenden worden getroffen door nog meer wonderlijke gebeurtenissen. Weet je wat het meest belangrijke gevolg is van het feit dat het heelal in omgekeerde richting gaat draaien?

Jonge Sokrates: Nee, wat dan?

- Vreemdeling:* Eerst komt de ontwikkeling van alle levende wezens tot stilstand. Geen mens of dier zie je meer ouder worden. De ontwikkeling keert zich om en ze gaan er steeds jonger en frisser uitzien. De witte haren van de ouderen worden weer zwart, de wangen van de mensen met een baard worden weer glad en geven hun een jeugdig aanzien. En de lenige lichamen van de jongeren beginnen te krimpen, dag na dag, en ze gaan van binnen en van buiten steeds meer lijken op pasgeboren kinderen. Ze schrompelen verder en verder ineen, totdat er op het laatst niets meer van hen overblijft. De lichamen van degenen die in die tijd worden vermoord, ondergaan hetzelfde proces
- 271 a in versneld tempo en zijn in een paar dagen verdwenen.
- Jonge Sokrates:* Maar hoe ontstaan de levende wezens dan in zo'n tijd, vreemdeling?
- Vreemdeling:* Natuurlijk is het dan niet zo dat ze gemeenschap hebben met elkaar, Sokrates. Er wordt gezegd dat de wezens in die tijd uit de aarde worden geboren en
- b weer tot aarde wederkeren. Onze vroegste voorouders wisten dat nog, want die werden geboren aan het begin van ons tijdperk, onmiddellijk nadat de vorige universele omwenteling ten einde was gekomen. Zij gaven ons de verhalen door waar we nu, ten onrechte, geen geloof meer aan hechten. Toch kun je uit die verhalen heel redelijke conclusies trekken. Oude mensen worden kinds, dus als het proces van wording, net als de universele omwenteling, vroeger in omgekeerde richting verliep, moeten er uit de
- c doden die in de aarde liggen, levenden ontstaan, dus dan worden de levende wezens geboren uit de aarde. Ze heten dan ook 'aardgeborenen', behalve dan zij wie door God een ander lot is beschoren.
- Jonge Sokrates:* Dat is inderdaad logisch. En viel Kronos' heerschappij, waar gij het over had, ook in het tijdperk van de vorige omwenteling? De richtingverandering in de baan van de sterren en de zon vindt natuurlijk in beide perioden plaats.
- d *Vreemdeling:* Je hebt mijn redenering heel goed gevolgd. Nee, de tijd waar jij naar vraagt, en waarin alles de mensen vanzelf toeviel, hoort beslist bij de voorgaande omwentelingsperiode. Toen zorgde God voor de omwentelingsgang van de gehele schepping. Die was verdeeld in gebieden die elk door een godheid werden bestuurd. Elke soort levende wezens stond op haar beurt onder de hoede van een goddelijke
- e herder, die zijn kudde geheel zelfstandig hoedde, zodat geen dier wild was of werd opgegeten. Er was geen spoor van oorlog of tweespalt. Er zijn trouwens talloze gevolgen van zo'n ordelijke indeling van het universum op te noemen. Dat de mensen alles vanzelf ten deel viel, hebben we al verteld. God zelf was in die tijd hun leider, net zoals de mensen, die van alle soorten levende wezens het meest met God gemeen
- 272 a hebben, nu over de andere levende wezens regeren. Toen Hij regeerde, waren er geen staten, geen huwelijken en geen nakomelingen. Alle wezens kwamen uit de aarde voort en herinnerden zich niets van de tijd voor die geboorte, dus er was niets van dat al nodig. Wel hadden ze vruchten in overvloed van eiken en andere bomen, en ze hoefden geen landbouw te bedrijven, want de aarde zelf gaf hun alles. Naakt verbleven ze in de open lucht, en bedden hadden ze niet, want het klimaat was mild en de aarde schonk een overvloed aan zacht gras om op te liggen. Zo was het leven tijdens Kronos' heerschappij, Sokrates, en hoe het onder Zeus is, nu dus, kun je zelf wel waarnemen. Zou je kunnen en willen uitmaken in welke periode men het gelukkigst was?
- b *Jonge Sokrates:* Ik niet.

Vreemdeling: Zal ik je dan maar helpen?

Jonge Sokrates: Graag.

- c *Vreemdeling*: Misschien waren de mensen die aan Kronos' hoede waren toevertrouwd echt in staat om niet alleen met elkaar maar ook met de dieren te praten, en misschien hadden ze er nog de tijd voor ook. En wie weet maakten ze gebruik van hun vermogens om de wijsheid te dienen, door om te gaan met elkaar en met de dieren om erachter te komen welk specifiek talent iedere soort levende wezens heeft om dingen te weten te komen die andere soorten niet te weten kunnen komen. Zo groeide in die tijd het inzicht, en het is wel duidelijk dat zij in dat geval veel en veel gelukkiger waren dan wij nu zijn. En ook al hebben ze zich alleen maar volgestopt met eten en drinken om elkaar en de dieren daarna het soort verhalen te vertellen dat ook nu nog over mensen en
- d dieren wordt verteld, ook dan denk ik dat het nog voor de hand ligt dat zij gelukkiger waren dan wij. Maar laten we het hier verder maar niet over hebben, want niemand kan ons uit de eerste hand vertellen wat ze indertijd met hun kennis en hun spraak wilden bereiken. Het heeft meer zin om uit te leggen waarom we dit verhaal te berde brengen, want daar komen we wel verder mee.
- e Toen dit tijdperk ten einde liep en er een verandering voor de deur stond, brak er voor alle levende wezens een periode van verval aan. Iedere ziel had toen het aantal geboorten veroorzaakt dat voor haar was weggelegd, door zichzelf steeds weer als zaad in de aarde in te planten. De Kapitein van het universum liet nu als het ware het roer los en trok zich terug op Zijn uitkijkpost. De door Hem geordende schepping ging nu in de tegengestelde richting varen, gedreven door de begeerte die nu eenmaal aan de schepping inherent is. De goden, die elk op hun eigen gebied de Opperste Geest hielpen
- 273 a bij het bestieren van het heelal, hadden al begrepen wat er aan de hand was, en ook zij lieten daarom de taak die hun was toevertrouwd voor wat ze was. De schepping keerde toen op haar schreden terug waardoor begin en einde frontaal op elkaar botsten. Dit gaf een grote schok, waardoor alweer allerlei levende wezens stierven. Daarna gebeurde er een tijdlang niets. Rampen bleven uit en kalmte volgde op de schokken. De schepping reguleerde zichzelf en hield de koers aan die ze gewend was te varen. Ze was nu
- b volledig autonoom, maar aanvankelijk hield ze zich nog wel redelijk aan de leer van haar Schepper en Vader. Gaandeweg begon er echter de klad in te komen, en dat kwam door de fysieke wereld, die deel uitmaakt van de schepping. De fysieke wereld hoorde er van het begin af aan bij, maar had veel wanordelijke elementen in zich opgenomen voordat de ordening van de schepping plaatsvond. Hij die de schepping heeft geordend, heeft alleen maar goede gaven geschonken, maar aan de tijd dat Hij nog niet actief was,
- c heeft de schepping alle onaangename en onrechtvaardige eigenschappen overgehouden die er onder de zon zijn, en dit vond zijn weerspiegeling in de levende wezens. Toen de Kapitein het nog voor het zeggen had, werden er maar weinig levende wezens slecht gevoed, maar toen Hij zich had teruggetrokken, begon de herinnering aan Hem gaandeweg te vervagen, en de chaos van voor Zijn bestuur kreeg de overhand.
- d Uiteindelijk werd een stadium bereikt waarbij weinig goeds gemengd was met veel kwaads, zodat de schepping met alles wat erin was gevaar liep om vernietigd te worden. Toen zag God, die de schepping had geordend, dat ze het spoor was bijster geraakt, dat een storm van wanorde haar bestaan bedreigde en dat ze in de oneindige
- e zee van diversiteit dreigde te vergaan. Hij nam Zijn plaats aan het roer weer in en leidde de zieke en losgeslagen schepping weer in haar oorspronkelijke koers terug. Hij ordende en heelde de schepping, en maakte haar weer onsterfelijk en niet aan ouderdom gebonden.

- Dit is het gehele verhaal, maar voor de staatsman is alleen het eerste gedeelte interessant. Toen de schepping de weg naar de huidige manifestatie was ingeslagen, raakte haar jeugdige energie op, zodat er andere processen op gang kwamen die precies tegenovergesteld waren aan die van de voorgaande periode. Dieren die zo klein aan het worden waren dat ze haast verdwenen, werden nu weer groter. De levende wezens, die tot dan toe uit de aarde waren geboren, kregen grijze haren, stierven en keerden weer tot de aarde terug. Alle processen verliepen nu anders, in navolging van de verandering van het universum in zijn geheel. Dit had ook zijn weerslag op zwangerschap, kinderen baren en kinderen voeden. Een levend wezen kan namelijk niet meer ontstaan uit de ontmoeting van diverse elementen in de aarde. Nee, de schepping kan zelf haar eigen koers bepalen; alle wezens kunnen dat ook en moeten zelf maar zorgen, zo goed en zo kwaad als het gaat, dat het kroost verwekt wordt, dat de geboorte plaatsvindt en dat het kroost wordt grootgebracht.
- 274 a
- b Nu komen we op het punt waar het ons in dit hele verhaal om gaat. Er is van alles te vertellen over de dieren, over hun ontstaan en over hun evolutie. Over de mensen valt er veel minder te zeggen, maar wel meer dat ter zake doet. De mensen zijn verstoken van de zorg van de Heer die op hen heeft gepast, en er zijn vele wilde dieren bij wie hun onvriendelijke aard de overhand heeft gekregen. De mensen waren eerst weerloos
- c en misten alle bescherming, en dus werden ze opgegeten. Ook hadden ze aanvankelijk nog geen enkele manier uitgevonden om voor zichzelf te zorgen nu ze niet meer vanzelf werden gevoed. Ze wisten niet hoe ze aan voedsel moesten komen, en dat hoefde voor die tijd ook niet. De mensen raakten zo in grote moeilijkheden. Daarom hebben de goden ons ook de gaven geschonken waarover de traditie ons vertelt, en de mensen moesten gaan zorgen voor onderwijs en opvoeding. Prometheus schonk hun vuur, Hephaistos en de godin die hem het meest verwant was schonken hun de diverse
- d vormen van vakmanschap, en andere goden gaven zaden en planten. Uit deze elementen is alles opgebouwd wat in het leven van de mens een rol speelt. Maar zoals gezegd, de goden hielden op om voor de mensen te zorgen, en die moesten nu zichzelf leidinggeven en voor zichzelf zorgen, net als de schepping in haar geheel, waarvan we altijd een afspiegeling zijn geweest, ook in de tijd dat we anders leefden en een andere
- e manier van voortplanten kenden. Dit is het einde van het verhaal, en we kunnen er gebruik van maken om in te zien dat we tot op dat moment steeds een grote vergissing hebben gemaakt als we spraken over de koning of de staatsman.
- Jonge Sokrates:* Wat voor fout hebben we gemaakt, en waarom is het zo ernstig?
Vreemdeling: Het is maar hoe je het bekijkt: enerzijds is het niet zo erg en anderzijds is deze vergissing nog erger dan die we eerst maakten.
- Jonge Sokrates:* Hoezo?
- Vreemdeling:* Er werd ons gevraagd wat een koning of staatsman is in het huidige tijdperk, en we beschreven een herder van een menselijke kudde uit dat andere tijdperk, waarin de schepping een andere koers voer. Toen was God zelf de heerser, en geen sterveling. Dat was een grote vergissing van ons. We hebben ook beweerd dat een echte staatsman de gemeenschap als een geheel bestuurt, maar we vertelden er niet precies bij hoe hij dat doet. We hadden dan wel gelijk, maar we waren niet volledig, en ook dat is een vergissing, zij het niet zo'n ernstige.
- Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- Vreemdeling:* We moeten dus volledig beschrijven hoe een echte staatsman regeert, als we het goed willen doen.
- b *Jonge Sokrates:* Dat klopt.

- Vreemdeling:* Daar heb ik dat verhaal nu voor nodig. Nu is mijn doel niet zozeer om uit te leggen hoe graag iedereen, dus niet alleen de staatsman die we zoeken, herder wil zijn van een kudde mensen, maar om te weten te komen wie de aangewezen persoon is om de zorg op zich te nemen voor de voeding van die kudde - als ik die vergelijking nog even mag maken. Dus de vraag is: wie is de ware herder?
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
- c *Vreemdeling:* Nu denk ik, Sokrates, dat God als heerser boven de staatsman staat, en dat staatslieden van deze wereld meer op hun onderdanen lijken dan op Hem, want ook zij zijn mensen die een opvoeding nodig hebben.
- Jonge Sokrates:* Uiteraard.
- Vreemdeling:* Maar als het gaat om de vraag hoe belangrijk het is om naar geschikte staatslieden te zoeken, is het niet interessant of het goden zijn of mensen.
- Jonge Sokrates:* Nee, inderdaad niet.
- d *Vreemdeling:* Dan kom ik terug op een eerdere conclusie, namelijk dat het de taak is van een staatsman om opdrachten te geven aan levende wezens, en dan niet uit eigenbelang maar met het oog op het algemene belang. Deze taak vergeleken we kort en goed met het voederen van een kudde. Weet je nog wel?
- Jonge Sokrates:* Jawel.
- Vreemdeling:* Dat nu was onze vergissing. Die vergelijking gaat niet op en daarom was onze definitie ook niet helemaal juist.
- Jonge Sokrates:* Hoezo dan?
- e *Vreemdeling:* Een herder voedert zijn kudde en een staatsman niet. Toch beschouwden we ook hem als een herder. We moeten eigenschappen zien te vinden die de staatsman en de herder met elkaar gemeen hebben.
- Jonge Sokrates:* Dat is zo, maar dan is het wel te hopen dat zo'n eigenschap te vinden is.
- Vreemdeling:* Beiden hebben tot taak anderen te verzorgen. De herder voedert en de staatsman doet allerlei andere dingen. Als je het hebt over kuddebehoeders of verzorgers of zoiets, vallen staatslieden daar ook onder, en dan is ons probleem opgelost.
- 276 a *Jonge Sokrates:* Goed, maar welk onderscheid wilt ge dan vervolgens aanbrengen?
- Vreemdeling:* Toen het ging over het voederen van kudden, maakten we al onderscheid tussen kruipende en vliegende dieren en tussen diersoorten die wel en die niet met andere soorten kunnen worden gekruist, en deze categorieën blijven ook geldig als het gaat om het hoeden van kudden. Ze bestonden trouwens al ten tijde van Kronos.
- Jonge Sokrates:* En wat is nu de volgende stap?
- b *Vreemdeling:* Natuurlijk lijdt het geen twijfel dat een staatsman anderen verzorgt. Toch was onze eerdere definitie niet juist, want een staatsman hoeft niet te zorgen voor voedsel. Dat is de taak van anderen.
- Jonge Sokrates:* Dat klopt.
- Vreemdeling:* Maar als het gaat om de verzorging van de gemeenschap in haar geheel,
- c is de staatsman toch bij uitstek degene die daarvoor verantwoordelijk is, want het is zijn taak om te regeren over alle andere mensen.
- Jonge Sokrates:* Daar hebt ge gelijk in.
- Vreemdeling:* Goed, Sokrates, maar dat was niet onze enige blunder.
- Jonge Sokrates:* Hoezo?
- Vreemdeling:* We waren ervan overtuigd dat een koning of een staatsman iemand was die een kudde tweevoeters van voedsel voorziet.

- Jonge Sokrates:* Is daar dan iets mis aan?
- d *Vreemdeling:* Om te beginnen hebben we al vastgesteld dat we het anders moeten formuleren en moeten spreken over verzorging en niet over voedselvoorziening. Maar bovendien hadden we interessante soorten van staatsmanschap kunnen onderscheiden.
- Jonge Sokrates:* O ja?
- Vreemdeling:* Er is een onderscheid tussen de zorg die God voor ons heeft en de zorg die mensen aan ons besteden.
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
- Vreemdeling:* En bij de menselijke zorgzaamheid kun je ook weer twee categorieën onderscheiden.
- Jonge Sokrates:* Welke dan?
- Vreemdeling:* Soms wordt ze opgedrongen en soms wordt erom gevraagd.
- Jonge Sokrates:* Hoe bedoelt ge dat?
- e *Vreemdeling:* We zijn al eens eerder met open ogen in de val gelopen toen we de koning op een lijn stelden met de tiran. Het gaat hierbij om twee verschillende soorten mensen, die elk op hun eigen wijze macht uitoefenen.
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
- Vreemdeling:* Laten we onszelf dan nu verbeteren en, zoals ik al zei, onderscheid maken tussen de goede zorgen die de mensen worden opgedrongen en goede zorgen waar ze zelf om vragen.
- Jonge Sokrates:* Uitstekend.
- Vreemdeling:* Het opdringen van goede zorgen heet tirannie, en het zorgen voor een kudde tweevoeters met hun instemming heet staatsmanschap. De conclusie is: wie op deze laatste manier voor de mensen zorgt, is een echte staatsman.
- 277 a *Jonge Sokrates:* Daarmee hebben we een definitie van de staatsman gegeven, vreemdeling.
- Vreemdeling:* Dat zouden we wel willen, Sokrates. Maar jij bent niet de enige wiens instemming is vereist. Ik moet het er ook nog mee eens zijn. En ik denk dat ons portret van de staatsman nog niet is voltooid. We lijken wel beeldhouwers die steeds meer verfraaiingen aan hun beeldhouwwerken willen aanbrengen, meer dan nodig is, omdat ze zich zo nodig van hun beste kant willen laten zien, met als resultaat dat ze hun werk niet afmaken. Wij wilden graag snel en afdoende uit de doeken doen in welk opzicht we ons zojuist hebben vergist, en we vonden dat we mooie voorbeelden moesten verzinnen om over de staatsman te kunnen spreken. En dus haalden we er een hele reeks oude verhalen bij en konden het niet laten om daar meer op te vertrouwen dan wenselijk was. Zo sponnen we onze redenering maar uit en we verloren het doel uit het oog. Onze theorie is als het ware een portret waarop de contouren goed zijn aangegeven maar waarbij er nog iets schort aan de kleuren en kleurencombinaties. Nu is een portret in woorden en zinnen veel meer waard dan een schilderij of een ander product van de beeldende kunsten, tenminste in de ogen van diegenen die tot werkelijke communicatie in staat zijn. Alle andere mensen moeten het van de beeldende kunst hebben.
- c *Jonge Sokrates:* Dat is zo, maar legt u nu eens uit waarom onze beschrijving van de staatsman nog niet deugt.
- Vreemdeling:* Er valt moeilijk te ontkomen aan het geven van voorbeelden, mijn beste,
- d als het gesprek over iets belangrijks gaat. Maar ja, misschien is alles wat we weten wel een droom, die we zullen vergeten op het moment dat we wakker worden.
- Jonge Sokrates:* Hoe bedoelt ge dat?
- Vreemdeling:* We zijn bij ons onderzoek wel in een heel vreemde situatie

- terechtgekomen.
- Jonge Sokrates:* O ja?
- Vreemdeling:* Ja, want nu heb ik een voorbeeld nodig om je uit te leggen wat een voorbeeld is.
- Jonge Sokrates:* Is dat zo? Vertrouw me toe wat ge bedoelt.
- e *Vreemdeling:* Ik zal het je vertellen, want je wilt het begrijpen. Het is algemeen bekend dat kinderen die pas hebben leren lezen...
- Jonge Sokrates:* Ja?
- Vreemdeling:* ... de letters uit elkaar kunnen houden als deze in korte eenvoudige lettergrepen voorkomen, en zij dus goed in staat zijn zoiets te lezen.
- Jonge Sokrates:* Dat klopt.
- 278 a *Vreemdeling:* Bij minder eenvoudige lettergrepen twijfelen ze, halen letters door elkaar en lezen slecht.
- Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- Vreemdeling:* Hier is een heel goede en eenvoudige oplossing voor.
- Jonge Sokrates:* Welke dan?
- Vreemdeling:* Leg de kinderen eerst de lettergrepen voor die ze al kunnen spellen en
- b laat hen deze vergelijken met de lettergrepen die ze niet kennen. Dan kun je de overeenkomsten daartussen laten zien en aantonen dat ze volgens dezelfde principes zijn opgebouwd. Dit moet je doen met alle bekende en onbekende lettergrepen, zodat twee verschillende letters in alle lettergrepen als verschillend worden herkend, terwijl gelijke letters overal dezelfde betekenis krijgen.
- c *Jonge Sokrates:* Dat is een heel goede methode.
- Vreemdeling:* Dus we kunnen met recht zeggen dat iets als voorbeeld dient zodra er een overeenkomst wordt ontdekt met iets onbekends, mits die overeenkomst werkelijk bestaat. Het bestaan van die twee dingen heeft dan het ontstaan van een juiste mening erover tot gevolg.
- Jonge Sokrates:* Dat lijkt mij ook.
- Vreemdeling:* Nu vraag ik me af: zouden wij met de elementen van de schepping dezelfde problemen hebben als de kinderen met letters? Zouden we ze misschien soms wel herkennen in de dingen en een andere keer weer niet? Zouden we de ene keer de samengestelde dingen wel goed analyseren en de andere keer, als het om heel
- d gecompliceerde dingen gaat, niet meer?
- Jonge Sokrates:* Dat lijkt me heel waarschijnlijk.
- Vreemdeling:* Mijn beste, hoe kan iemand die uitgaat van een onjuiste mening, ook maar enig idee krijgen van de werkelijkheid? Hoe zou hij tot inzicht kunnen komen?
- e *Jonge Sokrates:* Dat lijkt me welhaast onmogelijk.
- Vreemdeling:* In dit geval kan het geen kwaad om eens te kijken wat een voorbeeld nu eigenlijk is, en wel aan de hand van een eenvoudig voorbeeld. Dan pas kunnen we zo'n onbeduidend voorbeeld gebruiken als analogie voor dat verheven concept 'staatsman', en dan kunnen we, ook aan de hand van een voorbeeld, een goed antwoord krijgen op de vraag wat de zorg voor een gemeenschap nu eigenlijk inhoudt. Is dat niet de manier om onze dromen in te ruilen voor het inzicht van een wakker mens?
- Jonge Sokrates:* Ja zeker.
- Vreemdeling:* Laten we de methode gebruiken die we al eerder hebben toegepast. Er
- 279 a zijn talloze soorten mensen, van wie er heel wat de zorg voor de gemeenschap op zich zouden willen nemen om de baas te kunnen spelen. Deze mensen moeten we goed onderscheiden van de ware staatsman, en daarvoor hebben we, zoals ik al zei, een

- voorbeeld nodig.
- Jonge Sokrates:* En hoe!
- Vreemdeling:* Kunnen we nu geen eenvoudig voorbeeld vinden om ons probleem op te lossen? Nu ja, Sokrates, bij gebrek aan beter kunnen we net zo goed de weefkunst als voorbeeld nemen, nietwaar? We hoeven het niet over alle aspecten daarvan te hebben. Het is voldoende om ons te houden bij het weven van wollen kledingstukken. Dat is voldoende om ons op weg te helpen.
- b
- Jonge Sokrates:* Goed.
- Vreemdeling:* Met de weefkunst kunnen we hetzelfde doen wat we al eerder hebben gedaan. We kunnen verschillende aspecten ervan onderscheiden, en als we niet al te veel uitweiden, zullen we op die manier snel vinden wat we nodig hebben.
- c
- Jonge Sokrates:* Maar wat hebben we dan nodig?
- Vreemdeling:* Laten we maar van wal steken, dan wordt het vanzelf wel duidelijk.
- Jonge Sokrates:* Uitstekend.
- Vreemdeling:* Wat we zelf maken of in ons bezit krijgen, dient of om iets anders te scheppen of om ons te beschermen tegen invloeden van buitenaf. Bij die laatste categorie horen de diverse soorten tegengif die goden en mensen ons verschaffen, en ook de dingen die dienen als bescherming. Deze laatste vallen weer uiteen in wapens om je te verweren en dingen waarmee je je kunt beschutten. De verschillende vormen van beschutting vallen weer uiteen in behuizing en bekleding. Bekleding kan een vloerkleed of een omhulsel zijn. Omhulsels zijn of uit een stuk of uit meerdere stukken gemaakt. Deze laatste kun je weer onderverdelen in omhulsels met gaten en omhulsels zonder gaten, en bij deze laatste moet je de stukken direct tegen elkaar aan bevestigen. Omhulsels zonder gaten worden uit plantenvezels of uit haar gemaakt. Dingen die uit haar zijn gemaakt, kun je aan elkaar vastmaken met natte klei, of je kunt ze aan elkaar naaien. Een kleed dat dient als beschutting en dat onderdelen heeft die aan elkaar zijn genaaid, noemen we een kledingstuk. De verzorger van de gemeenschap heet een staatsman, en de verzorger van kleren een kleermaker. De meeste kleren worden geweven. Volgt daar nu niet uit dat de wever eigenlijk alleen in naam verschilt van de kleermaker, net zoals de koning ook alleen in naam verschilt van de staatsman?
- d
- 280 a
- Jonge Sokrates:* Ja zeker.
- Vreemdeling:* Dan komen we nu toe aan de volgende stap. Je kunt dit alleen voor een goede definitie van weven houden als je niet inziet dat we de weefkunst weliswaar hebben onderscheiden van allerlei beroepen die er een beetje op lijken, maar nog niet van de beroepen die er heel veel op lijken.
- b
- Jonge Sokrates:* Welke zijn dat dan?
- Vreemdeling:* Blijkbaar heb je niet kunnen volgen wat ik zei, en dus moeten we de redenering maar eens in omgekeerde richting houden. We beginnen met de laatste stap, die ons het dichtst heeft gebracht bij de definitie die we zoeken. We maakten onderscheid tussen vloerkleden en kleren. Vloerkleden leg je op de vloer en kleren trek je aan.
- Jonge Sokrates:* Dat begrijp ik.
- c
- Vreemdeling:* Vervolgens stelden we vast dat er een verschil is tussen het maken van kleren en het vervaardigen van stoffen uit vlas, touw en plantaardige vezels in het algemeen. Bovendien sloten we het persen van vilt uit, en ook de beroepen waarbij dingen aan elkaar worden bevestigd door gaten te maken en daar doorheen stiksel aan te brengen, zoals met name de schoenmaker doet.
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.

- Vreemdeling:* Verder hoorde het leerbewerken er ook niet bij, dat wil zeggen de vervaardiging van dekkleden uit een stuk, net zomin als het maken van een behuizing. Dat is de taak van de architect, de aannemer en iedereen die er zijn vak van maakt om waterdichte beschuttingen te vervaardigen. Ook is kleren maken iets anders dan het
- d maken van beveiliging tegen diefstal en huisvredebreuk. Daarbij gaat het namelijk om het maken van deksels en stevige deuren, en het belangrijkste is dat alles stevig vastzit. We zonderden tevens het maken van wapens uit, wat een onderdeel is van de grote categorie beroepen waarbij het erom gaat dat mensen zichzelf kunnen beschermen. We zijn begonnen met het uitsluiten van de toverij waaraan we allerlei soorten tegengif te danken hebben. Resteert dus het vak dat we wilden definiëren. Het doel ervan is de
- e mensen tegen de kou te beschermen door een wollen beschutting te maken, en dat vak heeft ook een naam: weefkunst.
- Jonge Sokrates:* Dat klinkt redelijk.
- Vreemdeling:* Maar daarmee zijn we er nog niet, beste jongen. Degene die de eerste schakel is bij het produceren van kleren, doet juist het tegenovergestelde van wat de
- 281 a wever doet.
- Jonge Sokrates:* O ja?
- Vreemdeling:* De wever vlecht iets in elkaar, dacht ik.
- Jonge Sokrates:* Dat klopt.
- Vreemdeling:* Maar voor die tijd moeten de samengeklitte en samengeperste draden uit elkaar worden gerafeld.
- Jonge Sokrates:* Is dat zo?
- Vreemdeling:* Ja zeker, en dat is de taak van de kaarder. Of durven we staande te houden dat kaarden hetzelfde is als weven, en dat een kaarder een wever is?
- Jonge Sokrates:* Nee, natuurlijk niet.
- Vreemdeling:* En als je beweert, dat een wever schering en inslag vervaardigt, is dat
- b toch ook niet waar?
- Jonge Sokrates:* Uiteraard niet.
- Vreemdeling:* En doen vollers en mensen die kleren stoppen soms niet aan het vervaardigen van kleding? Toch zijn het geen wevers, of wel soms?
- Jonge Sokrates:* Beslist niet.
- Vreemdeling:* En zij zullen roepen dat zij, net zo goed als de wevers, ervoor zorgen dat mensen kleren hebben om aan te trekken, en al geven ze toe dat het weven het belangrijkste onderdeel is, toch zullen ze hun eigen vak ook belangrijk vinden.
- Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- c *Vreemdeling:* Dan zijn er ook nog mensen die de werktuigen maken waarvan de wevers afhankelijk zijn. Ook zij dragen hun steentje bij.
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
- Vreemdeling:* Klopt er dan nog iets van onze definitie van de weefkunst, dat wil zeggen van het onderdeel van de definitie waar ik het nu over heb? Is het voldoende om te
- d beweren dat de weefkunst het belangrijkste is van al die vakken die tot doel hebben kleren te maken? In ieder geval was onze definitie wel juist maar niet volledig, want we hebben al die andere beroepen nog niet uitgesloten.
- Jonge Sokrates:* Inderdaad niet.
- Vreemdeling:* Dan moeten we dat nog doen, want dat ligt in de lijn van ons betoog.
- Jonge Sokrates:* Goed.
- Vreemdeling:* Om te beginnen moeten we begrijpen dat er bij ieder productieproces twee functies zijn te vervullen.

- Jonge Sokrates:* Welke dan?
Vreemdeling: Die van een producent en die van zijn helpers.
Jonge Sokrates: Waar hebt ge het over?
Vreemdeling: Die helpers zijn degenen die het product niet zelf maken maar wel de instrumenten leveren die nodig zijn om het product te kunnen maken, en de producent is hij die het product metterdaad vervaardigt.
- e
- Jonge Sokrates:* Dat klinkt logisch.
Vreemdeling: Moeten we dan niet al degenen die spoelen en naalden maken, en ook alle andere instrumenten die nodig zijn om kleren te maken of te herstellen, helpers noemen, en degenen die kleren maken of herstellen, producenten?
Jonge Sokrates: Inderdaad.
Vreemdeling: Wie kleren wast of herstelt, helpt mee het uiterlijk van de mensen te verzorgen, maar dat doen vele anderen ook. Laten we hen maar bij een wat kleinere categorie indelen, namelijk bij de vollers.
- 282 a
- Jonge Sokrates:* Goed.
Vreemdeling: Kaarden, spinnen en alle andere onderdelen van de productie van de kleding waar we het nu over hebben, vallen alle onder de categorie van het wolbewerken.
Jonge Sokrates: Uiteraard.
- b
- Vreemdeling:* Bij het wolbewerken zijn twee aspecten te onderscheiden, die ieder ook weer een aspect zijn van twee beroepen.
Jonge Sokrates: Wat voor aspecten zijn dat dan?
Vreemdeling: Enerzijds heb je het kaarden en het weven met behulp van de stok: bij die twee scheidt men wat aan elkaar vastzit. Dat hoort allemaal bij wolbewerking. Nu zijn er twee soorten activiteiten. Bij de ene verenigt men wat gescheiden is en bij de andere scheidt men wat verenigd is.
Jonge Sokrates: Dat klopt.
Vreemdeling: Kaarden en weven met de stok dienen om te scheiden. Je kunt wollen draden scheiden met de hand, en dat heet kaarden, maar het kan ook met een stok.
- c
- Jonge Sokrates:* Inderdaad.
Vreemdeling: Nu moeten we het verenigende aspect in de wolbewerking nog beschrijven. Hierbij moeten we dan alle activiteiten wegdenken die dienen om te scheiden, want dan pas kunnen we onderscheid maken tussen een scheidend en een verenigend aspect.
Jonge Sokrates: Goed, laten we dat doen.
Vreemdeling: Het overgebleven verenigende aspect van wolbewerking moeten we ook weer onderverdelen, Sokrates, want dan komen we tot een goede definitie van de weefkunst.
- d
- Jonge Sokrates:* Dat moet dan maar.
Vreemdeling: Inderdaad. Als je draden verenigt, betekent dat dat je ze in elkaar draait of door elkaar vlecht.
Jonge Sokrates: Begrijp ik het nu goed? Is dat in elkaar draaien soms het vervaardigen van de schering?
Vreemdeling: Dat niet alleen, ook van de inslag. Of kun je die maken zonder draden in elkaar te draaien?
Jonge Sokrates: Nee.
Vreemdeling: Toch is dat onderscheid zo gek nog niet. Het kan ons nog van pas komen.
- e
- Jonge Sokrates:* Waarom?

- Vreemdeling:* Een stuk wol dat bij het kaarden wordt uitgerekt en toch nog breed is, begint al wel op een draad te lijken, nietwaar?
- Jonge Sokrates:* Ja zeker.
- Vreemdeling:* Dat stuk wol wordt gedraaid met een spoel, en dan krijg je een harde draad: de schering. Dus zo maak je een schering.
- Jonge Sokrates:* Dat klopt.
- Vreemdeling:* Andere draden worden losjes om elkaar gedraaid. Ze zijn bij het kaarden niet zo hard uit elkaar getrokken, en blijven daardoor zacht aanvoelen. Juist die eigenschap maakt dat ze goed in de schering kunnen worden gevlochten. Deze draden zijn de inslag, en daarmee hebben we beschreven hoe je de inslag kunt maken.
- 283 a *Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- Vreemdeling:* Het gedeelte van het wolbewerken waarover we het zouden hebben, is hiermee goed genoeg gedefinieerd. Weven is het verenigen van draden in de wolbewerking. Een weefsel ontstaat als schering en inslag goed in elkaar worden geweven, en het resultaat is een wollen kledingstuk.
- Jonge Sokrates:* Dat klopt.
- b *Vreemdeling:* Goed, maar waarom hebben we dan niet onmiddellijk antwoord gegeven op de vraag wat weven is, en gezegd dat weven bestaat uit het in elkaar vlechten van schering en inslag? Waarom hebben we ons al die uitweidingen veroorloofd die nergens toe leiden?
- Jonge Sokrates:* Maar vreemdeling, ik heb helemaal niet de indruk dat we hebben gepraat zonder dat dat ergens toe leidde.
- Vreemdeling:* Dat verbaast me niets, maar misschien zul je het al gauw met me eens zijn. Ook dat zou me dan weer niets verbazen, en om te voorkomen dat die gedachte je later wel parten zal spelen, zal ik aan de redenering beginnen die nu aan de orde is.
- c *Jonge Sokrates:* Ga uw gang.
- Vreemdeling:* Laten we ons eens afvragen wat we verstaan onder overmaat en tekort, zodat we ook een redelijk oordeel kunnen geven over de langdradigheid of beknoptheid van onze redeneringen.
- Jonge Sokrates:* Dat is goed.
- Vreemdeling:* Dit uitgangspunt geeft al aan waar we het over moeten hebben, lijkt me.
- Jonge Sokrates:* Waarover dan?
- Vreemdeling:* Over lange en korte duur, en in het algemeen over overmaat en tekort.
- d Het heeft in ieder geval met de kunst van het maat houden te maken.
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
- Vreemdeling:* Die kunst heeft twee aspecten en dat komt ons goed van pas.
- Jonge Sokrates:* Welk onderscheid wilt ge dan maken?
- Vreemdeling:* Aan de ene kant heb je relatief grote en kleine afmetingen, anderzijds is er ook een element dat nodig is om de dingen te laten ontstaan.
- Jonge Sokrates:* Wat bedoelt ge?
- Vreemdeling:* Het is toch zo dat het grote alleen maar groot is ten opzichte van het kleine en omgekeerd?
- e *Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- Vreemdeling:* Goed. Ook kunnen we vaststellen dat mensen soms meer zeggen of doen dan nodig is, of juist minder. De aanwezigheid van deze karaktertrek is nu juist het verschil tussen goede en slechte mensen.
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
- Vreemdeling:* Er zijn twee soorten groot en klein, en dus ook twee manieren om deze

- twee begrippen te onderscheiden. Onze aanname dat groot en klein louter relatieve begrippen zijn, is niet juist. Je kunt deze twee begrippen wel gebruiken als je dingen met elkaar vergelijkt, maar je kunt ook uitgaan van de juiste maat. Wil je weten waarom?
- Jonge Sokrates:* Ja zeker.
- 284 a *Vreemdeling:* Als je aanneemt dat het grote uitsluitend bestaat bij de gratie van het kleine, dan is de juiste maat volkomen buiten beschouwing gebleven, nietwaar?
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
- Vreemdeling:* Die mening betekent het einde van iedere vorm van vakmanschap en van alles wat met behulp daarvan wordt gemaakt. De staatsman die we zoeken is dan samen met de wever over wie we het hadden tot een illusie geworden. Vakmanschap gaat ervan uit dat groter en kleiner wel degelijk worden afgemeten aan de juiste maat. Het is b moeilijk om die in praktijk te brengen en je eraan te houden. Juist door maat te houden komen de goede en mooie dingen tot stand.
- Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- Vreemdeling:* Als het afgelopen is met de staatsman, kunnen we onze zoektocht naar de kennis die nodig is om staatsman te zijn ook wel opgeven, nietwaar?
- Jonge Sokrates:* Zeker.
- Vreemdeling:* Zoals we er bij de sofist^d niet aan ontkwamen dat het niet-zijnde is - en dat was het punt waarop we de draad van het betoog kwijtraakten -, zo ontkomen we er nu niet aan dat het grote en het kleine niet alleen aan elkaar afgemeten hoeven te c worden maar dat ze ook aan de juiste maat kunnen worden afgemeten. Anders kan er van een staatsman, of in het algemeen van iemand met verstand van zaken, geen sprake meer zijn.
- Jonge Sokrates:* Dan moeten we hetzelfde doen als in dat gesprek^e.
- Vreemdeling:* Dit gaat nog verder dan de taak die we ons al hadden gesteld, Sokrates, en daar hadden we al zo lang voor nodig. Maar er is een veronderstelling waar we van uit mogen gaan.
- Jonge Sokrates:* Welke is dat?
- Vreemdeling:* Wat we zojuist te berde hebben gebracht, zullen we vroeg of laat nodig d hebben om te kunnen beredeneren hoe het nu werkelijk zit. Onze redenering steekt tot nu toe goed in elkaar, en dat blijkt vooral als we bedenken dat voor alle kunsten hetzelfde geldt, namelijk dat overmaat en tekort niet alleen worden gevonden door de dingen met elkaar te vergelijken, maar ook door de juiste maat ervoor te vinden. Als die er is, kun je spreken van overmaat en tekort, en anders niet.
- Jonge Sokrates:* Ge hebt gelijk. Maar wat volgt hieruit?
- e *Vreemdeling:* Dat we de kunst van het maat bepalen in twee onderdelen kunnen splitsen, zoals we al hebben gezegd. Enerzijds zijn er alle vaardigheden die te maken hebben met tellen en met het meten van lengte, diepte, breedte en dikte. In dit geval vindt onderlinge vergelijking plaats. Anderzijds zijn er de bekwaamheden waarbij het gaat om de juiste maat, de juiste handeling, de juiste tijd, de noodzaak, kortom om alles wat het midden houdt tussen uitersten.
- Jonge Sokrates:* Dat is een vergaand onderscheid, en het verschil tussen die twee categorieën is groot.
- 285 a *Vreemdeling:* Er zijn van die slimmeriken, Sokrates, die vinden dat ze iets verstandigs moeten zeggen, en dan merken ze op dat de kunst van het maat bepalen betrekking heeft op alles in de schepping. Laat dat nu precies zijn wat we net ook zeiden. Aan het bepalen van de juiste maat is in zekere zin alles gebonden wat met een vak te maken

- heeft. Maar men is niet gewend de dingen te rangschikken aan de hand van
 grondbegrippen. Daardoor veegt men dingen die veel met elkaar te maken hebben op
 een hoop, en prompt denkt men dan dat ze aan elkaar gelijk zijn. Omgekeerd laat men
 dikwijls na onderscheid te maken tussen onderdelen. Wanneer je van allerlei dingen in
 de eerste plaats het gemeenschappelijke opvalt, moet je niet opgeven voordat je alle
 verschillen hebt gezien, die weer voortkomen uit verschillende grondbegrippen.
- b Wanneer je daarentegen van een groot aantal dingen alle mogelijke verschillen ziet,
 mag je de moed niet laten zakken en niet opgeven voordat je begrijpt dat er een
 gezichtspunt te vinden is van waaruit al die eigenschappen een eenheid vormen. Hier
 hoeft nu niets meer over gezegd te worden, net zomin als over tekort en overmaat. We
- c moeten alleen goed onthouden dat we twee manieren van maat bepalen hebben
 gevonden, en we mogen niet vergeten welke dat zijn.
Jonge Sokrates: Nee, laten we dat vooral niet doen.
Vreemdeling: Nu we dit hebben afgerond, moeten we het hebben over de eigenlijke
 onderwerpen van ons onderzoek en ons afvragen hoe het in het algemeen toegaat bij dit
 soort gesprekken.
- Jonge Sokrates:* Hoe bedoelt ge dit?
- d *Vreemdeling:* Hoe gaat het bij taalles? Wanneer een leerling gevraagd wordt uit welke
 letters een woord bestaat, is dat dan om alleen dat ene woord te laten spellen of eerder
 om hem iets bij te brengen over spelling in het algemeen?
- Jonge Sokrates:* Dat laatste natuurlijk.
Vreemdeling: En als we het nu eens betrekken op het onderzoek naar de staatsman?
 Gaat het hierbij om dit ene onderwerp of is het de bedoeling om beter met elkaar te
 leren spreken?
- Jonge Sokrates:* Ook hier gaat het om het laatste.
- Vreemdeling:* Geen zinnig mens zou toch een gesprek willen voeren alleen maar
 omwille van de weefkunst. Volgens mij merken de meeste mensen eenvoudige fysieke
 overeenkomsten nog niet eens op, al zijn die zo evident dat er geen woord van uitleg
 nodig is als iemand er naar vraagt. Van de grootste en meest verheven begrippen
- e bestaat er nu eenmaal geen verklarend beeld dat voor de mensen duidelijk herkenbaar
 is. Zo'n begrip kun je niet goed toelichten met voorbeelden uit de fysieke wereld.
 Daarom moeten we leren uitleg te geven en naar uitleg te luisteren. Want het niet-
 tastbare, dat tevens het edelste en belangrijkste is, kan uitsluitend door middel van taal
 duidelijk gemaakt worden, en dat is dan ook de reden waarom we dit gesprek voeren.
- 286 a b Oefening in het kleine is altijd gemakkelijker dan in het grote.
Jonge Sokrates: Dat is mooi gezegd!
Vreemdeling: Om welke reden bespreken we dit allemaal eigenlijk?
Jonge Sokrates: Dat weet ik niet meer.
Vreemdeling: Niet in de laatste plaats vanwege de ergernis die we ondervonden toen de
 uiteenzetting over weefkunst, die over de omkering in de beweging van het heelal en de
 verhandeling in verband met de sofist over het bestaan van het niet-zijnde zo lang
 duurden. Te lang wat ons betreft, en we waren bang dat we zouden afdwalen en dat het
 gesprek te langdradig zou worden. Om zoiets niet nog eens te hoeven meemaken,
 hebben we het gesprek van zo-even gevoerd. Is dat niet zo?
- c *Jonge Sokrates:* Zo is het, gaat u verder.
Vreemdeling: Ik vind dat jij en ik ons gesprek van zojuist moeten beoordelen aan de
 hand van de tijd die we aan de verschillende onderwerpen hebben besteed. Daarbij
 moeten we niet alleen de onderdelen van het gesprek met elkaar vergelijken, maar we

- d moeten vooral die andere wijze van maat bepalen, waar we het over hadden, in het oog houden: we moeten kijken naar de juiste tijdsduur.
- Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- Vreemdeling:* Maar je kunt ook weer niet altijd hierop afgaan. Als het alleen om het genoeg gaat dat we aan dit gesprek beleven, kan het zijn dat we te lang ergens over spreken, maar dit is geen criterium voor de waarheid waar we naar zoeken, tenzij het om een bijzaak gaat. Laten we ons houden aan een goede methode van onderzoek. De rede gebiedt ons om niet in de eerste plaats erop te zitten vlassen hoe we het snelst en het gemakkelijkst een oplossing kunnen vinden, maar om eerst en vooral de methode in ere te houden die ons in staat stelt onderscheid te maken op grond van principes.
- e rede gebiedt ons ook om zo te spreken dat degene die naar ons luistert, tot nieuwe inzichten gebracht wordt, zonder ons te bekommeren om de tijd die dat in beslag neemt. En dit geldt ook voor een beknopte redenering. Bovendien, ieder die kritiek heeft op de lengte van dergelijke gesprekken en cirkelredeneringen afkeurt, moet zijn kritiek niet alleen bepalen tot de lengte van wat gezegd wordt en dan gauw doorpraten,
- 287 a maar hij moet ook aannemelijk maken dat een beknoptere wijze van spreken het verloop van het gesprek ten goede komt en dat men op die manier gemakkelijker een methode vindt om duidelijk te maken waar het om gaat. Komen er dan nog mensen aan met lof of blaam, dan hoeven we ons daar niet druk om te maken; naar dergelijk gepraat hoeven we niet eens te luisteren. Maar genoeg hierover, vind je niet? Laten we terugkeren naar de staatsman en op hem het eerdere voorbeeld van de weefkunst
- b toepassen.
- Jonge Sokrates:* Uitstekend, laten we dat doen.
- Vreemdeling:* We hebben nu onderscheid gemaakt tussen staatsmanschap en een groot aantal vaardigheden die ermee in verband staan, namelijk alle vaardigheden die voor de verzorging van kudden nodig zijn. Maar als het om de staat zelf gaat, waar we het nog over moeten hebben, moeten we allereerst bijkomstige vaardigheden onderscheiden van essentiële, nietwaar?
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
- Vreemdeling:* Maar weet wel dat zo'n onderscheid in twee categorieën niet gemakkelijk te maken valt. In de loop van het gesprek zal wel duidelijk worden hoe we het moeten
- c aanpakken, denk ik.
- Jonge Sokrates:* Dan moeten we maar verder gaan.
- Vreemdeling:* Als we zo'n onderscheid niet kunnen maken, laten we dan een onderverdeling aanbrenge op de manier waarop offerdieren worden ontleed. Laten we daarbij het aantal onderdelen wel zo laag mogelijk houden.
- Jonge Sokrates:* Hoe doen we dat dan in dit geval?
- Vreemdeling:* Op dezelfde manier als zojuist. Toen noemden we alle vakken waarbij gereedschappen voor de weefkunst worden geproduceerd, bijkomstig.
- Jonge Sokrates:* Goed.
- Vreemdeling:* Er zit weinig anders voor ons op dan het net zo aan te pakken als
- d daarstraks. Er zijn namelijk ook vakken die in meer of mindere mate hulpmiddelen zijn voor de staatsman en die moeten we bijkomstig noemen. Zonder deze kan er geen staat bestaan en ook geen staatsmanschap, en toch maken zij geen deel uit van de taak van de staatsman.
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
- Vreemdeling:* En het zal ons beslist niet meevallen om te omschrijven waar die taak dan wel uit bestaat. Het lijkt me in ieder geval juist om te zeggen, dat elk ding een soort

- gereedschap is om iets anders mee te bewerkstelligen. Maar nu wil ik het even over een ander doel hebben waarvoor je dingen kunt gebruiken.
- e *Jonge Sokrates:* Welke dan?
Vreemdeling: Ik heb het over dingen die geen gereedschap zijn en waarmee niets wordt geproduceerd, maar die dienen om te bewaren wat reeds gemaakt is.
Jonge Sokrates: Waar doelt ge op?
Vreemdeling: Op een grote categorie voorwerpen die soms wel en soms niet met behulp van water of vuur worden geproduceerd. We zouden ze bewaarplaatsen kunnen noemen. We hebben het over een zeer omvangrijke categorie, maar deze heeft, voor zover ik kan overzien, volstrekt niets te maken met de kennis waarnaar we op zoek zijn.
- 288 a *Jonge Sokrates:* Nee, zeker niet.
Vreemdeling: Dan kun je nog een derde categorie voorwerpen onderscheiden, die ook zeer uitgebreid is. Die voorwerpen worden op het land gebruikt of in het water. Er zijn voertuigen bij. Sommige verlenen je prestige en andere niet. Er is een naam voor deze voorwerpen, want ze zijn allemaal om op te zitten. We noemen ze daarom ook zitplaatsen.
Jonge Sokrates: Wat is het kenmerk daarvan?
Vreemdeling: Ze moeten een gewicht kunnen dragen, lijkt me, en zijn dus allerminst het resultaat van staatsmanschap, want het is de taak van de timmerman, de pottenbakker en de koperslager om dergelijke dingen te maken.
Jonge Sokrates: Ja, dat begrijp ik.
Vreemdeling: Er is toch nog een vierde categorie te vinden? Daartoe behoort alles wat
- b we daarnet opgesomd hebben: alle soorten kleding, de meeste wapens, alle vestingmuren die uit aarde en stenen opgetrokken zijn, enzovoort. Omdat ze allemaal bedoeld zijn als beschutting mogen ze met het volste recht beschermingsmiddelen genoemd worden. Bij het maken van beschermingsmiddelen heb je meestal de bouwkunst en de weefkunst harder nodig dan staatsmanschap.
Jonge Sokrates: Zeker.
Vreemdeling: Wat vind je, zullen we ook nog een vijfde categorie maken, waarin we versiering en schilderkunst onderbrengen, en alle voorstellingen in kleur, zang en dans, die alleen voor ons genoeg dienen? Daar hebben we een goede naam voor.
- c *Jonge Sokrates:* Welke dan?
Vreemdeling: Het wordt wel eens 'amusement' genoemd.
Jonge Sokrates: Goed.
Vreemdeling: Zo kun je deze bezigheden wel noemen, want we doen dit niet als werk maar als ontspanning.
Jonge Sokrates: Dat begrijp ik wel zo ongeveer.
- d *Vreemdeling:* Wat vind je? Is er niet nog een categorie? Daaronder vallen alle vaardigheden die nodig zijn om de materialen te leveren voor de ambachten waarover we het hebben gehad. Daar kom je van alles in tegen, want er zijn allerlei vakken waarbij je grondstoffen nodig hebt. Dat is dan de zesde categorie.
Jonge Sokrates: Wat bedoelt ge?
Vreemdeling: Je hebt mensen die goud, zilver en andere ertsen delven en er zijn er die bomen omhakken, takken afzagen en zo zorgen voor de materialen voor de timmerman en de mandenvlechter. Verder zijn er nog mensen die bomen ontschorsen, dieren villen,
- e die leer bewerken, en ga zo maar door. Weer anderen maken kurk, papier en touw, waarmee uit verschillende grondstoffen allerlei samengestelde producten vervaardigd worden. We hebben het nu over de eerste levensbehoeften van de mens, het

- allereenvoudigste. Dat heeft allemaal niets te maken met staatsmanschap.
- Jonge Sokrates:* Goed.
- Vreemdeling:* Als zevende categorie moet voedsel genoemd worden, samen met alles wat het lichaam binnenkomt, erin wordt opgenomen en een bepaalde bijdrage levert aan de goede conditie ervan. Dat alles kunnen we beschouwen als voeding, zolang we er geen betere naam voor weten. En het ligt meer voor de hand om de zorg hierover over te laten aan de landbouwer, de jager, de sportleraar, de arts en de kok dan aan de staatsman.
- 289 a *Jonge Sokrates:* Uiteraard.
- Vreemdeling:* Op de huisdieren na hebben we, dunkt me, met deze zeven categorieën nagenoeg alle bezittingen gehad. Maar luister. Eigenlijk hadden we de productie van grondstoffen als eerste moeten noemen. Pas daarna komen gereedschappen, bewaarplaatsen, zitplaatsen, beschermingsmiddelen, amusement en voeding. Wat we b over het hoofd zien kunnen we in een van deze soorten onderbrengen, als het tenminste om iets onbelangrijks gaat. Neem bijvoorbeeld munten, zegels en de diverse merkstempels: die dingen vormen bij elkaar een tamelijk onsamenhangende groep. Maar met een beetje goede wil is het toch heel goed mogelijk om sommige te beschouwen als middelen om je te amuseren, terwijl andere onder de gereedschappen vallen. Alles wat te maken heeft met levende have, slaven niet meegerekend, hoort c natuurlijk bij de kunst van het voederen van kudden, en die hebben we al eerder van staatsmanschap onderscheiden.
- Jonge Sokrates:* Dat klopt, ja.
- Vreemdeling:* Rest ons nu nog de categorie van de slaven en ondergeschikten in het algemeen. Ik voorspel dat sommigen van hen zich zullen opwerpen om aanspraak te maken op het koningschap. Zo vielen ook de spinners, de kaarders en de anderen die we noemden, de wevers aan. Alle andere mensen beoefenen de vakken die we bijkomstig hebben genoemd, en we hebben vastgesteld dat het beoefenen ervan niet de d taak is van een koning of een staatsman.
- Jonge Sokrates:* Dat lijkt mij ook niet.
- Vreemdeling:* Laten we dus de mensen die zijn overgebleven wat nader beschouwen, zodat we hoogte van hen kunnen krijgen.
- Jonge Sokrates:* Dat is wel nodig, ja.
- Vreemdeling:* Als we de groep die het meest ondergeschikt is van dichtbij bekijken, zullen we ontdekken dat deze een heel ander levenspatroon en gedrag vertoont dan we dachten.
- Jonge Sokrates:* Wie hebt ge op het oog?
- Vreemdeling:* Mensen die je koopt en zo in je bezit kunt krijgen; hen kunnen we ongetwijfeld als slaven betitelen. Zij kunnen zeker geen aandeel hebben in het besturen e van de staat.
- Jonge Sokrates:* Natuurlijk niet.
- Vreemdeling:* Maar hoe zit het met de vrije burgers, die zich uit eigen beweging in dienst stellen van de vakmensen die we zojuist opnoemden? Ik bedoel degenen die de producten van landbouw en van allerlei andere bedrijfstakken vervoeren en distribueren op de plaatselijke markt. Ze trekken van stad tot stad, over zee of over land, wisselen geld in voor goederen of voor geld. Ik heb het over geldwisselaars, handelaars, reders en winkeliers. Kunnen deze mensen aandeel hebben in het besturen van de staat?
- 290 a *Jonge Sokrates:* In economisch opzicht misschien.
- Vreemdeling:* Maar pachters of dagloners dan, die zich graag aan iedereen ter

- beschikking stellen, zij zullen helemaal niet deel kunnen nemen aan het besturen van de staat.
- Jonge Sokrates:* Natuurlijk niet.
- Vreemdeling:* Maar er is ook nog een ander soort dienstverlening.
- Jonge Sokrates:* Wat bedoelt ge daarmee en wie zijn erbij betrokken?
- Vreemdeling:* Herauten, schrijvers die hun vak door oefening hebben geleerd, en al die andere knappe mensen die ijverig werken voor de regering. Hoe zullen we hen
- b noemen?
- Jonge Sokrates:* Zoals ge zoeven zei, ondergeschikten, want het zijn niet de mensen die de staat regeren.
- Vreemdeling:* Maar wat ik zei, is toch geen waanidee? Er zijn toch zeker wel mensen te vinden die werkelijk aanspraak kunnen maken op een aandeel in het besturen van de
- c staat? Maar het zou wel vreemd zijn als we hen zouden vinden bij ondergeschikten.
- Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- Vreemdeling:* Laten we degenen die we nog niet besproken hebben alsnog wat nader bekijken. Zo zijn er waarzeggers met beperkte kennis die ze aan anderen beschikbaar stellen. Zij worden wel beschouwd als een tolk van de goden.
- Jonge Sokrates:* Dat klopt.
- Vreemdeling:* En vervolgens zijn er de priesters, die in staat zijn overeenkomstig de
- d traditie onze offergaven aan de goden te schenken en hen welwillend te stemmen.
- Tevens kunnen zij in onze naam tot de goden bidden om voorspoed. Deze twee functies hebben een dienstverlenend karakter, vind ik.
- Jonge Sokrates:* Dat lijkt me ook.
- Vreemdeling:* Nu komen we aardig in de goede richting. Want priesters en waarzeggers zijn mensen die zich waardig gedragen en zich door hun verheven handelingen een
- e groot aanzien verwerven. In Egypte bijvoorbeeld kan een koning niet regeren als hij niet tevens priester is, en mocht een niet-priester toevallig de troon bemachtigen, dan moet hij zich vervolgens toch tot priester laten wijden. Ook bij de Grieken zie je dikwijls dat de hoogste magistraten bij religieuze ceremoniën de belangrijkste functies bekleden. En bij jullie Atheners is dit zonneklaar, want daar is het regel, dat de koning, die door het lot wordt aangewezen, de belangrijkste ceremoniën met de langste traditie moet uitvoeren.
- Jonge Sokrates:* Dat is waar.
- 291 a *Vreemdeling:* Deze koningen en priesters moeten we nader bekijken, samen met hun assistenten en nog een andere groep mensen, die we nu goed kunnen onderscheiden omdat we alle andere categorieën al gehad hebben.
- Jonge Sokrates:* Wie hebt ge dan op het oog?
- Vreemdeling:* Een heel eigenaardig slag mensen.
- Jonge Sokrates:* O ja?
- Vreemdeling:* Als ik het nog eens goed naga, gaat het om een heel gemengd gezelschap.
- b Velen lijken op leeuwen, centauren en dergelijke, en er zijn er ook heel wat die lijken op satyrs, en op zwakke maar sluwe beesten. Als ze met elkaar omgaan wisselen zij snel van gedaante en eigenschappen. Toch denk ik, Sokrates, dat ik er achter ben wat ze werkelijk zijn.
- Jonge Sokrates:* Vertel eens. Want het lijkt erop dat ge iets merkwaardigs op het spoor zijt.
- Vreemdeling:* Allicht, wat je niet begrijpt vind je al gauw merkwaardig. Dat overkwam
- c mij nu ook. Plotseling begon ik te twijfelen, want ik begreep wie er zich zoal met

- staatszaken bezighouden.
Jonge Sokrates: Wie dan?
Vreemdeling: Bedriegers die goed kunnen goochelen met woorden. Als we goed willen begrijpen waar we nu eigenlijk naar op zoek zijn, moeten we hen onderscheiden van de echte staatslieden en koningen, hoe moeilijk dat ook is.
Jonge Sokrates: Inderdaad, dat moeten we goed in het oog houden.
Vreemdeling: Zeker, dat vind ik ook. Maar dan heb ik nu een vraag voor je.
Jonge Sokrates: O ja?
- d *Vreemdeling:* Is de alleenheerschappij een staatsvorm?
Jonge Sokrates: Ja.
Vreemdeling: En behalve de alleenheerschappij bestaat er ook nog de heerschappij van een kleine groep, dunkt me.
Jonge Sokrates: Ja zeker.
Vreemdeling: De derde staatsvorm is de heerschappij van de massa, de democratie, nietwaar?
Jonge Sokrates: Dat is zo.
Vreemdeling: Zijn deze drie staatsvormen er eigenlijk geen vijf? Er komen er namelijk nog twee bij.
Jonge Sokrates: Welke dan?
- e *Vreemdeling:* Tegenwoordig letten de mensen op het onderscheid tussen onderdrukking en vrijheid, tussen armoede en welvaart, tussen wetteloosheid en rechtszekerheid. En daarom maken ze een onderverdeling bij twee van de drie staatsvormen. Zo geven ze de alleenheerschappij twee namen: tirannie en monarchie.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
Vreemdeling: En de staat die wordt geregeerd door een kleine groep noemen ze dan oligarchie of aristocratie.
Jonge Sokrates: Dat is zo.
- 292 a *Vreemdeling:* De democratie is de staatsvorm, waarbij de massa regeert over de welgestelden. Of dit nu door onderdrukking gebeurt of met hun instemming, en of de wetten nu nauwkeurig worden nageleefd of niet, niemand zal erover peinzen die staatsvorm een andere naam te geven.
Jonge Sokrates: Dat is waar.
Vreemdeling: Denk je nu dat één van de staatsvormen die we net genoemd hebben de juiste is? Moeten we ons afvragen of de heerschappij bij een persoon, bij een kleine groep of bij een groot aantal hoort te berusten, en of de armen of de rijken de dienst moeten uitmaken? Moeten we ons ook afvragen of een regering de burgers mag onderdrukken of niet, en of er geschreven wetten moeten zijn of niet?
Jonge Sokrates: Natuurlijk.
- b *Vreemdeling:* Toch heb je het betoog niet helemaal gevolgd.
Jonge Sokrates: Waar wilt ge dan naar toe?
Vreemdeling: Houden we ons bij wat we in het begin zeiden of niet?
Jonge Sokrates: Wat hadden we ook al weer gezegd?
Vreemdeling: We hadden gezegd dat staatsmanschap berust op deskundigheid, meen ik.
Jonge Sokrates: Ja.
Vreemdeling: Het is deskundigheid van de hoogste orde want het heeft te maken met zicht op de dingen en met leiding geven.
Jonge Sokrates: Ja.
- c *Vreemdeling:* Een leider moet materiële zaken kunnen beheren en opdrachten kunnen

- geven aan levende wezens. Tot nog toe hadden we het steeds over aspecten van leiderschap, en al hebben we niet uit het oog verloren dat leiderschap berust op kennis, toch zijn we niet in staat geweest duidelijk te maken waar deze kennis uit bestaat.
- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
- Vreemdeling:* We begrijpen nu wel dat we het niet moeten hebben over kleine groepen en grote massa's of over armen en rijken. Nee, het gaat blijkbaar om kennis.
- d *Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- Vreemdeling:* Dan is het nu zaak te bekijken in welke staatsvorm de kennis zou kunnen ontstaan die nodig is om leiding te geven aan mensen. Leiderschap is wel het belangrijkste wat er is, maar ook het moeilijkst te leren. Laten we ons nu afvragen welk onderscheid er is tussen een staatsman met werkelijk inzicht en mensen die zich voor staatslieden uitgeven. Die laten de massa in hen geloven terwijl ze toch geen echte staatslieden zijn.
- Jonge Sokrates:* Ja, die vraag moeten we ons nu stellen.
- e *Vreemdeling:* Zou je denken dat veel mensen zich deze kennis kunnen eigen maken?
- Jonge Sokrates:* Nee, absoluut niet.
- Vreemdeling:* Maar zouden er in een stad van duizend inwoners misschien honderd of desnoods vijftig mensen kunnen zijn, die in staat zijn deze kennis in voldoende mate te verwerven?
- 293 a *Jonge Sokrates:* Nee, want dan zou staatsmanschap het gemakkelijkste vak zijn dat er is. We weten toch dat een stad van duizend inwoners nooit evenveel topdammers kan opleveren als de rest van Griekenland bij elkaar, dus ook niet evenveel staatslieden. Maar iemand die wel de kennis bezit die nodig is om staatsman te kunnen zijn, moeten we ook een staatsman noemen, of hij nu aan de regering is of niet. Dat volgt uit ons voorgaande betoog.
- Vreemdeling:* Dat heb je goed onthouden! En om verder te komen denk ik dat we nu op zoek moeten gaan naar de juiste manier van regeren. Daarbij laten we buiten beschouwing of het gaat om een regering van een, twee of meer mensen, als het maar een goede regering is.
- Jonge Sokrates:* Ik ben benieuwd.
- Vreemdeling:* Mensen die aan de macht zijn, kunnen regeren met de instemming van hun onderdanen, maar dat is niet altijd zo. Ze kunnen regeren volgens geschreven of ongeschreven wetten en ze kunnen rijk of arm zijn, maar over een ding bestaat nu geen onduidelijkheid meer: als je regeert moet je daar de deskundigheid voor hebben.
- b Trouwens, dat verwachten we toch ook van onze dokter? Of we ons nu wel of niet graag door hem laten behandelen, of hij nu wel of niet snijdt, brandt en een andere pijnlijke ingreep doet, of hij nu werkt met of zonder boek erbij, en of hij nu arm is of rijk: waar het op aan komt is dat hij zijn vak beheerst. Doet het ons lichaam goed als hij het zuivert of iets weghaalt of misschien wel toevoegt? Gaan we inderdaad vooruit door
- c de behandeling? Wordt iedere patiënt van hem beter? Dat zijn de criteria waarmee we artsen moeten beoordelen. En dat geldt niet alleen voor artsen maar voor alle deskundigen.
- Jonge Sokrates:* Zo is het!
- Vreemdeling:* Hieruit volgt dat alleen die regering de enig juiste is, waarvan de leden werkelijk deskundig zijn en niet alleen doen alsof. Of ze zich nu aan de wet houden of niet, of ze nu arm zijn of rijk, dat doet er helemaal niet toe.
- d *Jonge Sokrates:* Heel juist!
- Vreemdeling:* Of ze nu tot heil van de gemeenschap zuiveringen doorvoeren door

- middel van executies of verbanning, of ze het bevolkingsaantal verminderen door kolonisten als bijenzwermen erop uit te sturen, of juist vermeerderen door buitenlanders binnen te halen, zij moeten gebruik maken van kennis en rechtsgevoel om de
- e gemeenschap gezond te houden. Alleen dan kunnen we spreken van een goede regering. Anders kunnen we spreken van niet-legitieme regeringen, schijnregeringen, imitaties van een werkelijke regering. Onder de regeringen die de mensen goed noemen komen goede en slechte imitaties voor van echt leiding geven.
- Jonge Sokrates:* Alles wat ge zegt, vreemdeling, lijkt me heel redelijk. Maar dat je kunt regeren zonder de wetten te respecteren, vind ik wat moeilijker te aanvaarden.
- 294 a *Vreemdeling:* Je bent me met je opmerking net een stap voor, Sokrates, want ik wilde je juist vragen: ben je het eens met alles wat ik heb gezegd, of heb je nog ergens bezwaar tegen? Maar het is nu wel duidelijk dat we ons moeten afvragen of het juist is dat er geregeerd mag worden zonder de wet te respecteren.
- Jonge Sokrates:* Precies.
- Vreemdeling:* Het is zonder meer duidelijk dat de wetgeving behoort tot de taak van de staatsman. Maar het zijn niet de wetten die moeten bepalen wat er gebeurt, dat moet de staatsman doen, met gezond verstand. Weet je waarom?
- Jonge Sokrates:* Nee, waarom dan?
- b *Vreemdeling:* Omdat de wet weliswaar het juiste en rechtvaardige nauwkeurig voor de gemeenschap kan vaststellen, maar nooit kan voorschrijven wat voor ieder individu het beste is. Want de verschillen tussen mensen en tussen handelingen, en het feit dat er, om zo te zeggen, nooit rust heerst in het menselijk leven, maken het voor geen enkel systeem mogelijk een eenvoudige regel te geven die in alle gevallen altijd opgaat. Daar zijn we het toch over eens?
- Jonge Sokrates:* Ja zeker.
- c *Vreemdeling:* Dat is nu net wat de wet probeert te doen, net als een koppig en onwetend man die niemand toestaat iets te doen wat niet strookt met zijn orders en geen vragen tolereert, zelfs niet van iemand die met iets nieuws komt dat beter is dan wat hij zelf heeft verordonneerd.
- Jonge Sokrates:* Wat ge zegt is waar. De wet behandelt ons zonder onderscheid des persoons.
- Vreemdeling:* Voor dingen die voortdurend ingewikkeld zijn, kan geen algemene regel gelden.
- Jonge Sokrates:* Allicht niet.
- d *Vreemdeling:* Waarom is het dan nodig wetten te maken, als de wet niet volmaakt kan zijn? Dat moet toch een reden hebben?
- Jonge Sokrates:* Natuurlijk.
- Vreemdeling:* Hier in Athene zijn toch ook sportscholen, net als in alle andere steden, waarin je kunt trainen voor hardlooptwedstrijden en dergelijke?
- Jonge Sokrates:* Ja, heel veel zelfs.
- Vreemdeling:* Laten we ons eens de aanwijzingen voor de geest halen die sportleraren geven.
- Jonge Sokrates:* Wat bedoelt ge?
- Vreemdeling:* Ze vinden dat ze niet in details hoeven te treden en ieder een persoonlijke instructie hoeven te geven om tegemoet te komen aan de fysieke mogelijkheden van ieder individu. Ze hanteren een grof gemiddelde dat afgestemd is op de massa en dat maar goed moet zijn voor iedereen.
- e *Jonge Sokrates:* Dat is waar.

- Vreemdeling:* Daarom geven zij heden ten dage aan alle leden van een bepaalde groep leerlingen hetzelfde programma, en ze laten hen tegelijk beginnen en ophouden met hardlopen, worstelen en dergelijke.
- Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- 295 a *Vreemdeling:* Zo komen wij tot de conclusie dat de wetgever ten behoeve van het volk waakt over de rechtvaardige gang van zaken in de maatschappij, maar dat hij daarbij nooit in staat zal zijn wetten te vervaardigen die zowel voor het gehele volk als voor ieder individu afzonderlijk geheel juist zijn.
- Jonge Sokrates:* Dat lijkt me ook.
- Vreemdeling:* Hij zal, denk ik, zijn wetgeving op het gehele volk afstemmen en op die manier een grove richtlijn geven voor de individuele gevallen, of het nu gaat om geschreven wetten of om ongeschreven wetten die op overlevering berusten.
- Jonge Sokrates:* Dat is juist.
- b *Vreemdeling:* Inderdaad. Want anders, Sokrates, zou je iemand zijn leven lang op de lip moeten zitten en hem volledig moeten voorschrijven wat hij moet doen. Als dat inderdaad zou kunnen, zou iemand die de deskundigheid bezit om staatsman te zijn, het zichzelf zeker niet moeilijker maken door al die regels die wij wetten noemen stuk voor stuk op schrift te stellen.
- Jonge Sokrates:* Dat is me wel duidelijk geworden, vreemdeling.
- Vreemdeling:* En het zal je allemaal nog veel duidelijker worden, beste jongen.
- Jonge Sokrates:* Waar wilt ge naar toe?
- c *Vreemdeling:* Stel je eens voor dat een arts of een gymnastiekleraar op reis gaat en van plan is langere tijd weg te blijven. Als hij bang is dat zijn patiënten of leerlingen zijn oefeningen of voorschriften zullen vergeten, zal hij ze als geheugensteuntje voor hen willen opschrijven, of niet soms?
- Jonge Sokrates:* Ja zeker.
- Vreemdeling:* Stel nu, dat die dokter eerder van zijn reis terugkeert dan verwacht, en er blijkt dat het klimaat ineens is veranderd of dat er anderszins door een ingreep van boven een nieuwe situatie is ontstaan. Zou hij dan niet de beslissing durven nemen om nieuwe regels voor te schrijven omdat dat beter is voor zijn patiënten? Of zou hij op het standpunt blijven staan dat niemand mag afwijken van de oude regels, dat hij zelf geen nieuwe voorschriften mag maken en dat de patiënt niet bewust tegen de voorschriften in mag gaan? Dan zou hij dus van mening zijn dat alleen de eerdere voorschriften medisch verantwoord zijn en de gezondheid bevorderen, en dat elke andere handelwijze ondeskundig is en slecht voor de patiënt. Een dergelijke opvatting over kennis en
- d *Vreemdeling:* op welk terrein dan ook, zou toch bij vrijwel iedereen grote hilariteit veroorzaken?
- Jonge Sokrates:* Zonder enige twijfel.
- Vreemdeling:* Als de wetgever eenmaal in geschreven en ongeschreven wetten heeft vastgelegd wat rechtvaardig is, wat nobel is en wat goed is, en als het volk deze wetten naleeft in de steden waar ze gelden, is het de wetgever dan niet meer toegestaan de wet te wijzigen, zelfs niet als hij bijvoorbeeld wordt bijgestaan door een andere wetgever met verstand van zaken? Zo'n verbod zou toch werkelijk even belachelijk zijn als het vorige, nietwaar?
- e *Jonge Sokrates:* Zeker.
- Vreemdeling:* Weet je hoe men daar in het algemeen over denkt?
- Jonge Sokrates:* Ik kan er even niet opkomen.
- Vreemdeling:* Dat kan ik me voorstellen. Men vindt dat iemand die wetten bedenkt die

- beter zijn dan de oude, deze alleen mag invoeren als iedereen in de stad het ermee eens is.
- Jonge Sokrates:* Is die opvatting dan onjuist?
- b *Vreemdeling:* Misschien. Stel nu eens dat hij de mensen niet kan overreden maar die betere wetten toch onder dwang invoert, hoe noemt men die dwang dan? Of wacht even, laten we het eerst maar over het voorbeeld van daarstraks hebben.
- Jonge Sokrates:* Waar doelt ge op?
- Vreemdeling:* Stel dat een arts met kennis van zaken zijn patiënt - om het even of het een man, een vrouw of een kind is - tegen diens wil een therapie opdringt die in strijd is met de voorschriften maar die de patiënt wel geneest. Hoe zouden we zo'n gedwongen behandeling noemen? Toch zeker geen 'onwetenschappelijke blunder', nietwaar? En de patiënt die onder druk zo'n behandeling heeft moeten toestaan, zal er later niets dan lof voor hebben. Hij zal er in ieder geval niet van uitgaan dat hij door die arts slecht en ondeskundig is behandeld.
- c *Jonge Sokrates:* Dat zeker niet, nee.
- Vreemdeling:* Als een staatsman nu eens een zogenaamde wetsovertreding begaat, noemen we hem dan gemeen, slecht en oneerlijk?
- Jonge Sokrates:* Nou en of.
- Vreemdeling:* Stel dat mensen gedwongen worden zich aan regels te houden die indruisen tegen de geschreven wetgeving en het gewoonterrecht, en die nieuwe regels zijn rechtvaardiger, beter en nobeler dan de oude, denk je dan dat er iemand te vinden zou zijn die deze vorm van 'onderdrukking' zou veroordelen? Ik denk dat men zich liever de tong zou afbijten dan zich onsterfelijk belachelijk te maken door te beweren dat de zogenaamde slachtoffers gemeen, slecht en oneerlijk zijn behandeld. Dat is toch zo?
- d *Jonge Sokrates:* Absoluut.
- Vreemdeling:* Mogen de rijken nu wel andere mensen onderdrukken en de armen niet?
- e Of mogen armen en rijken beiden doen wat nodig is, met en zonder goedkeuring van de gemeenschap, en om het even of het binnen de perken van de letter der wet blijft of niet? Bestaat er een geschiktere leidraad voor juist bestuur dan het belang van de gemeenschap en alles wat dit belang dient? Is het beleid van een wijze en goede bestuurder niet daarop gericht? Zo'n bestuurder is net een kapitein die voortdurend alert is op het behoud van schip en bemanning. Een kapitein vaart niet op reglementen maar op wat hem wordt ingegeven door zijn deskundigheid, en zo garandeert hij de opvarenden een behouden vaart. Mogen we niet het juiste beleid verwachten van hen die om te regeren meer vertrouwen op deskundigheid dan op regels? Zulke wijze leiders zullen geen fouten maken, zolang zij maar een groot beginsel in het oog houden,
- 297 a b namelijk dat zij hun intelligentie en praktisch inzicht moeten gebruiken om de gemeenschap steeds werkelijk rechtvaardig te besturen. Bovendien moeten zij de burgers kunnen beschermen en hen voor zover mogelijk tot betere mensen maken. Is dat niet zo?
- Jonge Sokrates:* Daar valt niets tegen in te brengen.
- Vreemdeling:* Dan komen we nu op een andere onweerlegbare constatering.
- Jonge Sokrates:* Welke dan?
- Vreemdeling:* Het is niet mogelijk voor een grote groep mensen zich de kennis eigen te maken die nodig is om de gemeenschap te leiden, om het even hoe je zo'n groep samenstelt. De ideale gemeenschap waarnaar we op zoek zijn, wordt bestuurd door een klein aantal mensen of door een eenling. Een gemeenschap waarbij dat niet het geval is,
- c

- is slechts een flauwe afspiegeling van die ideale gemeenschap, zoals we al eerder hebben gezegd. Wel deugt de ene afspiegeling meer dan de andere.
- Jonge Sokrates:* Ja, maar wat bedoelde ge daarmee? Wat men onder afspiegelingen moet verstaan, begreep ik toen ook al niet.
- Vreemdeling:* Deze kwestie is te belangrijk om zomaar te laten voor wat het is, zonder
- d duidelijk te maken wat voor een verkeerde opvatting hier tegenwoordig over bestaat.
- Jonge Sokrates:* Wat is dat dan?
- Vreemdeling:* Dat is nu juist de vraag, want het is geen erg logische opvatting. Laten we toch proberen er vat op te krijgen. Vertel eens, als het waar is dat alleen een gemeenschap zoals wij die hebben beschreven werkelijk deugt, dan weet je net zo goed als ik dat alle andere alleen wel kunnen varen door de wetgeving naar haar voorbeeld in te richten. Nu handhaven ze zich op een manier die niet ideaal is.
- Jonge Sokrates:* Waar hebt ge het over?
- e *Vreemdeling:* Geen enkele burger zal het wagen tegen de wet in te gaan en wie dat toch doet zal de doodstraf krijgen, of een andere zeer zware straf. Dit is ook volkomen juist en in orde, maar ideaal is het niet. Het ideaal is immers een gemeenschap zoals we zojuist hebben beschreven. Zullen we nu eens grondig nagaan hoe die niet-ideale gemeenschap dan ontstaat?
- Jonge Sokrates:* Graag.
- Vreemdeling:* Daarvoor moeten we terugkomen op de voorbeelden die we nodig hebben om tot een juiste beschrijving van de staatsman te komen.
- Jonge Sokrates:* Welke voorbeelden zijn dat dan?
- Vreemdeling:* De bekwame kapitein en de arts 'die vele anderen waard is'.^f Van hen kunnen we ons namelijk een voorstelling maken, en zo krijgen we nieuwe inzichten.
- Jonge Sokrates:* Waar wilt ge heen?
- 298 a *Vreemdeling:* Luister maar. Laten we eens aannemen dat we veel van de kapitein en de arts te duchten hebben. Beiden zijn zij immers in staat om ieder van ons naar eigen goeddunken te beschermen of kwaad te doen. Zo snijden artsen ons open of branden iets weg en vervolgens brengen zij daarvoor nog kosten in rekening ook. Voor hun
- b patiënten geven ze weinig of niets uit, want ze houden het geld voor zichzelf en hun huisgenoten. En het komt tenslotte ook nog voor, dat zij van de familie van de patiënt of van diens vijanden geld krijgen toegeschoven om hem te laten overlijden. Kapiteins halen ook talloze streken uit: ze varen stilletjes zonder ons weg, ze veroorzaken
- c ongelukken waardoor we in zee terechtkomen, en ga zo maar door. En met dit in het achterhoofd verordonneren we nu, dat er voortaan geen slaaf of vrij man mag worden overgeleverd aan de willekeur van de arts en de kapitein. Daarom gaan we zelf
- d vergaderen met iedereen, of alleen met de welgestelden, en iedere aanwezige mag daarbij zijn mening geven over scheepvaart of ziekenbehandeling, ongeacht of hij er verstand van heeft of niet. Ook mag iedereen meepraten over de toepassing van
- e geneesmiddelen en medische instrumenten en over de wijze om bij het navigeren de wind optimaal te benutten. We beantwoorden zelf wel de vraag hoe we de wind en de zee, en zelfs de zeerovers kunnen trotseren. En als er een zeeslag geleverd moet worden, mag iedereen de strategie helpen bepalen. De meerderheid beslist, of het nu artsen, kapiteins of niet vakmensen zijn. De tekst van het besluit wordt ingebeideld op pilaren en zuilen. Ook de ongeschreven traditie moet op die manier tot stand komen, en al die voorschriften moeten voortaan de zeevaart en de ziekenbehandeling reguleren.
- Jonge Sokrates:* Dat klinkt volkomen absurd.
- Vreemdeling:* Stel je nu eens voor dat de leiders over het volk jaarlijks door loting

worden aangewezen. Of alleen de rijken kandidaat zijn of iedereen, dat maakt niet uit. Deze leiders voeren het bevel over de schepen of behandelen de zieken. En ze moeten zich houden aan de geschreven regels.

Jonge Sokrates: Dat klinkt nog belachelijker.

- 299 a *Vreemdeling:* Daar houdt het niet op. Als hun ambtstermijn is verstreken, zullen er rechters aangesteld moeten worden, die ook weer door loting worden geselecteerd uit de rijken of uit het gehele volk. Want dan moeten de voormalige regeerders voor de rechter verschijnen om verantwoording af te leggen, en iedereen kan de kapitein van het afgelopen jaar er zomaar van beschuldigen dat hij zich niet aan de geschreven wetten of de aloude traditie heeft gehouden. En hetzelfde kan de artsen ook overkomen. Als iemand schuldig wordt bevonden, moet het hof de straf of de boete bepalen.
- b *Jonge Sokrates:* Iemand die er vrijwillig in toestemt om onder dergelijke voorwaarden te regeren, verdient ook niet beter.
- Vreemdeling:* Dan zou er eigenlijk nog een wet moeten komen die in al die gevallen voorziet waaruit blijkt dat iemand zelf gaat uitzoeken hoe je moet varen of genezen, zelf windrichtingen, temperatuur en vochtigheidsgraad waarneemt en zich niets aantrekt van de geschreven regels, want dat geeft allemaal maar aanleiding tot wilde speculaties. Zo iemand mag vooral geen arts of kapitein genoemd worden, maar eerder
- c een sterrenwichelaar of een praatjesmaker. Een echte arts of kapitein mag hem aanklagen en voor het gerecht slepen, omdat hij andere jonge mensen slecht beïnvloedt en hen aanzet om schepen te commanderen of zieken te genezen op een manier die in strijd is met de wet. Als dan blijkt dat hij inderdaad jongeren of ouderen heeft aangezet om de wet en de geschreven regels te overtreden, krijgt hij de doodstraf. Er gaat namelijk niets boven de wet. Trouwens, niemand hoeft onbekend te zijn met de geneeskunde of de stuurmanskunst, omdat het aan iedereen vrij is om van de
- d geschreven regels en aloude gebruiken op dat terrein kennis te nemen. Maar stel dat dit principe nu inderdaad zou gelden voor alle vakgebieden, Sokrates, dus de krijgskunst, de jacht in het algemeen, de schilderkunst, een andere beeldende kunst, het timmermansvak, de vakken die te maken hebben met het vervaardigen van gereedschap, de landbouw, de plantkunde, de paardenstoet die we vol bewondering aanschouwen omdat die volgens het boekje is georganiseerd, het houden van kudde in het algemeen, de waarzeggerij of een andere dienende taak, de theorie van het dammen,
- e en de zuivere rekenkunde die wordt toegepast op het meten van oppervlakte, hoogte of snelheid. Wat gebeurt er in al die gevallen als men volgens het boekje werkt en het eigen inzicht er niet bij betreft?
- 300 a *Jonge Sokrates:* Natuurlijk, dan is het afgelopen met iedere vorm van deskundigheid, en die komt dan nooit meer terug, want de wet verbiedt zelfstandig onderzoek. Het leven is toch al moeilijk genoeg, maar zo wordt het uiteindelijk volkomen onleefbaar.
- Vreemdeling:* Er is nog een andere mogelijkheid. We bepalen dat de beroepen die we genoemd hebben volgens de wettelijke voorschriften uitgeoefend moeten worden, maar om toe te zien op de naleving ervan geven we de leiding aan iemand die gekozen wordt of door loting wordt aangewezen. Die heeft lak aan de voorschriften en probeert er op eigen houtje tegenin te gaan, om er beter van te worden of om iemand anders een gunst te bewijzen, zonder dat hij enig verstand van zaken heeft. Zou dat niet een nog grotere ramp worden?
- Jonge Sokrates:* Nou en of.
- b *Vreemdeling:* Aan de wetten ligt een grote ervaring ten grondslag. De wetgevers hebben elk detail heel genuanceerd bekeken en het volk ervan overtuigd, dat deze

wetten zo en niet anders geformuleerd moesten worden. Daarom begaat volgens mij iedereen die er tegenin durft te gaan, een nog veel ernstiger vergrijp dan zij die zich aan de letter van de wet houden. Zo iemand zal nog meer schade aanrichten.

Jonge Sokrates: Uiteraard.

- c *Vreemdeling:* Daarom moeten natuurlijk degenen die de regels en schriftelijke bepalingen op een bepaald gebied opstellen, toch maar eisen dat de mensen leven naar de letter van de wet.

Jonge Sokrates: Inderdaad.

Vreemdeling: Zal niet elk van deze bepalingen, die toch naar beste weten zijn opgesteld door deskundigen, een afspiegeling zijn van de waarheid?

Jonge Sokrates: Natuurlijk.

- d *Vreemdeling:* Maar wat hadden we ook alweer gezegd over de man met kennis, de ware staatsman? Doordat hij verstand van zaken heeft, zal hij dikwijls iets doen zonder zich te bekommeren om regels die hij ambtshalve uitvaardigt. Hij gaat bijvoorbeeld op reis en stelt van tevoren regels op voor zijn onderdanen, waar hij na zijn thuiskomst weer op terug wil komen.

Jonge Sokrates: Deze situatie hebben we inderdaad besproken.

Vreemdeling: Als een enkeling of een groep mensen, die onder wetten moet leven, probeert een leven te leiden dat weliswaar in strijd is met de wet, maar wel beter is, doen ze dan niet naar beste kunnen wat de ware staatsman ook zou doen?

Jonge Sokrates: Dat doen ze zeker.

- e *Vreemdeling:* Maar als ze dat zonder verstand van zaken doen, dan trachten ze de ware staatsman weliswaar te imiteren, maar ze slaan daarbij de plank volkomen mis. Handelen ze daarentegen met kennis van zaken, dan is dat geen imitatie, want ze zijn zelf onvervalste staatslieden geworden.

Jonge Sokrates: Volgens mij ook.

Vreemdeling: Nu hadden we zojuist samen vastgesteld, dat een grote groep zich onmogelijk een bepaalde kundigheid eigen kan maken.

Jonge Sokrates: Dat is zo.

Vreemdeling: Dus al bestaat er zoiets als waar staatsmanschap, het is voor zo'n groep toch onmogelijk om de kennis te verwerven die daarvoor nodig is. En of het daarbij alleen om de rijken gaat of om het gehele volk, dat maakt niet uit.

Jonge Sokrates: Inderdaad.

- 301 a *Vreemdeling:* Dus om de gemeenschap een zo goed mogelijke afspiegeling te laten zijn van die waarheidslievende gemeenschap waarin een eenling met kennis van zaken regeert, is het nodig dat aan de geschreven wet en aan de traditie altijd de hand wordt gehouden, als deze eenmaal zijn vastgelegd.

Jonge Sokrates: Dat hebt ge heel goed gezegd.

Vreemdeling: Als het de rijken zijn die de ideale staatsvorm navolgen, hebben we het over een aristocratie, en wanneer zij geen acht slaan op de wetten, spreken we over een oligarchie.

Jonge Sokrates: Dat denk ik ook.

- b *Vreemdeling:* Maar als het een eenling is die regeert en hij doet dat volgens de wet, zodat het net lijkt alsof hij verstand van zaken heeft, mogen we hem een ware koning noemen. We maken in onze terminologie namelijk geen onderscheid tussen een alleenheerser die kennis van zaken heeft en een die denkt dat hij het weet, mits deze laatste ook de wet respecteert.

Jonge Sokrates: Dat zou wel eens waar kunnen zijn.

- Vreemdeling:* Als een alleenheerser regeert die wel kennis van zaken heeft, zal hij zonder twijfel eveneens een ware koning genoemd worden. Zo zijn alle vijf genoemde staatsvormen^g tot één principe teruggebracht.
- Jonge Sokrates:* Daar lijkt het wel op.
- c *Vreemdeling:* Maar als een alleenheerser wetten en traditie naast zich neerlegt en zich een handelwijze naar eigen goeddunken veroorlooft? Als hij doet alsof hij het weet, maar in werkelijkheid eigen begeerte en onwetendheid volgt en niet de wet, dan noemt men hem toch een tiran?
- Jonge Sokrates:* Ja zeker.
- d *Vreemdeling:* Tirannie, koningschap, aristocratie en democratie komen dus tot stand omdat de mensen niet geloven in die enig werkelijke koning. Ze hebben er geen enkel vertrouwen in dat er ooit iemand komt die het waard is zo'n grote macht te bezitten. Want dan moet hij vastbesloten zijn en ook nog in staat om een goed en wijs bewind te voeren en eenieder te geven wat hem in de ogen van de goden en mensen toekomt. Dan mag hij ons dus niet zomaar benadelen, mishandelen en vermoorden. Maar als de goede heerser die wij beschreven hebben wel opstaat, dan juicht iedereen en hij komt in zijn eentje aan het hoofd te staan van een volmaakte en gelukkige gemeenschap.
- Jonge Sokrates:* Inderdaad.
- e *Vreemdeling:* Maar aangezien er volgens ons in het hele land niet een koning te vinden is die zich als de koningin van een bijenvolk reeds bij zijn geboorte onderscheidt naar lichaam en geest, zullen we het blijkbaar met elkaar moeten doen en samen wetten schrijven, schoorvoetend op weg naar de enig juiste staatsvorm.
- Jonge Sokrates:* Inderdaad, er zit niets anders op.
- 302 a *Vreemdeling:* Is het dan nog verwonderlijk, Sokrates, dat in dergelijke gemeenschappen zoveel kwaads gebeurt en nog staat te gebeuren? Want ze gaan alle van het principe uit dat men zich moet houden aan de geschreven wet en traditie, zonder een beroep te doen op de kennis die er is. Maar iedereen begrijpt toch wel dat de resultaten van een dergelijke manier van doen nimmer blijvend zullen zijn. Eigenlijk is het dus heel vreemd, dat er nog machtige steden bestaan. Al sinds onheuglijke tijden worden onze steden op die manier bestuurd en toch blijven sommige zonder enig teken van verval bestaan. Maar ook zijn er altijd vele steden geweest die zogezegd schipbreuk leden,
- b omdat ze met slechte kapiteins en zeelieden in zee waren gegaan. Deze weten van de meest belangrijke zaken niets af en ze maken geen enkele kans om ook maar iets over het besturen van de gemeenschap te leren, omdat ze denken dat zij de wijsheid in pacht hebben.
- Jonge Sokrates:* Zo is het precies.
- Vreemdeling:* Heeft het nu zin om al die staatsvormen die toch niet deugen aan een onderzoek te onderwerpen om te kijken welke samenleving het minst onaangenaam en welke het beroerdste is om in te leven? In wezen zijn natuurlijk al deze regeringsvormen onaangenaam. Het lijkt weliswaar een vraag die er niet toe doet, maar in het algemeen vinden we het toch wel belangrijk.
- Jonge Sokrates:* Dan moeten we ons er toch mee bezig houden.
- c *Vreemdeling:* De drie regeringsvormen hebben ieder een aangename en een onaangename kant, dat is wel duidelijk, nietwaar?
- Jonge Sokrates:* Wat bedoelt ge daar nu mee?
- Vreemdeling:* Ik doel daarmee op de drie staatsvormen die we eerder besproken hebben en waarover we het nu opnieuw moeten hebben, namelijk de alleenheerschappij, de regering van weinigen en de regering van velen.

- Jonge Sokrates:* Dat klopt, ja.
- Vreemdeling:* Laten we nu iedere staatsvorm in twee categorieën splitsen, dan krijgen we er in totaal zes. Bovendien kunnen we dan de ideale regeringsvorm onderscheiden, en dat is dan de zevende.
- Jonge Sokrates:* Hoe dan?
- d *Vreemdeling:* De alleenheerschappij kunnen we onderscheiden in het koningschap en de tirannie. Evenzo kan de regering van weinigen bestaan uit wat we met een mooi woord noemen de 'aristocratie', maar ook uit de oligarchie. Maar voor de regering van velen bestaat maar een enkel woord: democratie, hoewel ook die staatsvorm twee gezichten kent.
- Jonge Sokrates:* Hoe zit dat dan?
- e *Vreemdeling:* We maken hetzelfde onderscheid als bij de andere regeringsvormen, alleen: er is maar een woord voor. Toch is ook hier de vraag: wordt de wet gerespecteerd of niet?
- Jonge Sokrates:* Dat is juist.
- Vreemdeling:* Maar op de juiste regeringsvorm die we zoeken is dit onderscheid niet van toepassing, zoals we al hebben aangetoond. Als we de ideale staatsman buiten beschouwing laten, is het ons duidelijk dat alle andere regeringsvormen uiteenvallen in twee categorieën: een waarbij de wet wordt gerespecteerd, en een waarbij dat niet gebeurt.
- Jonge Sokrates:* Dat volgt inderdaad uit wat we hebben besproken.
- Vreemdeling:* Een alleenheerschappij, mits gebonden aan de goed opgestelde regels, die we wetten noemen, is de beste van die zes staatsvormen, maar een alleenheerschappij zonder wetten is volkomen onleefbaar.
- 303 a *Jonge Sokrates:* Daar ziet het inderdaad naar uit.
- Vreemdeling:* Zoals een beetje het midden houdt tussen één en veel, zo houdt een regering van weinigen het midden tussen alleenheerschappij en democratie. Maar in vergelijking met de andere regeringsvormen is de regering van het hele volk in alle opzichten zwak en niet in staat tot grote prestaties, of die nu goed zijn of slecht, omdat de macht over vele kleine instanties versnipperd is. Voor een staat waarin de wet wordt gerespecteerd is de democratie de slechtste staatsvorm, maar als de wet niet wordt gerespecteerd, is de democratie de beste van alle. Als geen staat de wet erkent, kun je maar het beste in een democratie leven, maar wordt de wet wel nageleefd, dan is het er slecht toeven. Dan is het leven in de eerstgenoemde regeringsvorm veruit te verkiezen, afgezien dan van de zevende, want die staat net zo ver af van de andere regeringsvormen als God van de mensen.
- b *Jonge Sokrates:* Het lijkt er inderdaad op dat dat zo is en uw advies moet worden opgevolgd.
- Vreemdeling:* We moeten dus iedereen die zich wel met politiek bezighoudt maar geen kennis van zaken heeft, terzijde schuiven, want dat zijn geen staatslieden maar partijmannen. Ze dragen gigantische illusies uit en zijn zelf ook een grote illusie. Want het zijn enorme toneelspelers en bedriegers; het zijn de ergste sofisten die er zijn.
- c *Jonge Sokrates:* Zo had ik dat woord nog niet eerder opgevat, maar het lijkt me uitstekend van toepassing op onze zogenaamde staatslieden.
- Vreemdeling:* Die mensen voeren gewoon een toneelstuk op. Dat zijn nu die Kentauren en Satyrs waar we het over hadden. We zouden proberen hen van ware staatslieden te onderscheiden, en daar zijn we dan nu met veel pijn en moeite in geslaagd.
- d *Jonge Sokrates:* Warempel, dat is zo.

- Vreemdeling:* Wat er nu overblijft is nog moeilijker te onderscheiden van waar staatsmanschap. Je krijgt er bijna geen vat op, want het vertoont er zeer veel gelijkenis mee. We zitten eigenlijk met dezelfde moeilijkheid als een gouddelver.
- Jonge Sokrates:* Waarom?
- e *Vreemdeling:* Die moet eerst allerlei vuil verwijderen, zoals zand en stenen. Wat er dan overblijft is goud vermengd met edelmetalen, zoals zilver en koper, en soms zelfs diamant. Deze metalen kunnen alleen door verhitting afgescheiden worden. Als dat gebeurd is, moet hij nog verscheidene proeven nemen, en zo nodig moet hij het metaal nog een keer omsmelten om zuiver goud te verkrijgen.
- Jonge Sokrates:* Ja, ik heb ook gehoord dat het met goud zo gaat.
- 304 a *Vreemdeling:* Op dezelfde manier kunnen we de vakgebieden uitsluiten waar de staatsman niets aan heeft, maar we moeten nog steeds uitvinden wat het onderscheid is tussen kennis die de staatsman als hulpmiddel nodig heeft en kennis die de ware staatsman kenmerkt. Een staatsman heeft bijvoorbeeld iets aan krijgskunst, aan de kunst van het rechtspreken, en ook aan de welbespraaktheid die hij moet bezitten om de mensen ervan te overtuigen dat ze het recht moeten respecteren - want dat laatste helpt hem om de gemeenschap te besturen. Hoe moeten we al deze bijkomende kennis nu onderscheiden van dat specifieke staatsmanschap dat het doel is van ons onderzoek?
- Jonge Sokrates:* Natuurlijk moeten we wel een poging wagen.
- Vreemdeling:* En daarbij worden we door schade en schande wel wijs. Laten we de muziek maar eens als voorbeeld nemen. Ik stel je daar een vraag over.
- Jonge Sokrates:* Ga uw gang.
- b *Vreemdeling:* Kun je muziek, of een ambacht, leren?
- Jonge Sokrates:* Ja zeker.
- Vreemdeling:* Goed. Als we ons nu afvragen op welk vak we ons moeten toelagen en op welk vak niet, bestaat er dan specifieke kennis die ons hierbij helpt?
- Jonge Sokrates:* Zeker.
- Vreemdeling:* En dat is kennis van een andere aard dan de specifieke kennis van een bepaald vak.
- Jonge Sokrates:* Ja.
- c *Vreemdeling:* Bestaat er nu tussen de diverse soorten kennis een hiërarchische verhouding of niet? Misschien staat de laatstgenoemde soort kennis wel boven de specialismen.
- Jonge Sokrates:* Volgens mij is dat ook zo.
- Vreemdeling:* Dus de kennis die ons vertelt welk vak we moeten leren of onderwijzen, staat boven alle specialismen. Dat bedoel je toch?
- Jonge Sokrates:* Ja zeker.
- Vreemdeling:* En de kennis die ons vertelt of we iemand moeten overtuigen of niet, staat op dezelfde manier boven de kennis die aangeeft hoe we iemand kunnen overtuigen, nietwaar?
- Jonge Sokrates:* Natuurlijk.
- Vreemdeling:* Goed. Wie heeft nu de kennis die nodig is om een grote groep mensen ergens van te overtuigen door een mooi verhaal op te hangen waar niemand iets van opsteekt?
- d *Jonge Sokrates:* De redenaar, natuurlijk.
- Vreemdeling:* Hoe kunnen we de kennis noemen die aangeeft of je iemand moet overhalen, moet dwingen of met rust moet laten?
- Jonge Sokrates:* Die kennis staat in elk geval boven overredingskracht en

- redenaarskunst.
Vreemdeling: Zou dit nu niet juist de kennis zijn die een waar staatsman eigen dient te zijn?
Jonge Sokrates: Dat hebt ge heel mooi uitgedrukt.
- e *Vreemdeling:* En dan is het ook duidelijk waarom een staatsman geen redenaar is, al maakt hij dan gebruik van de redenaarskunst.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
Vreemdeling: Maar hij heeft nog een functie te vervullen.
Jonge Sokrates: Welke dan?
Vreemdeling: Als we oorlog voeren, hebben we toch een vakman nodig die weet hoe dat moet?
Jonge Sokrates: Natuurlijk, iemand die verstand heeft van strategie en krijgskunst.
Vreemdeling: Maar als het gaat om het nemen van de beslissing om oorlog te voeren of om ermee op te houden en een verdrag te sluiten, dan hebben we iemand anders nodig, nietwaar?
Jonge Sokrates: Dat is een logisch gevolg van onze redenering.
- 305 a *Vreemdeling:* Zo iemand moet kennis bezitten van een hogere orde dan de krijgskunst, zoals blijkt uit de voorbeelden van zojuist.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
Vreemdeling: Wat is dat dan voor kennis, die staat boven die schrik aanjagende en gewichtige krijgskunst? Dat kan toch alleen maar kennis zijn die een echte koning waardig is?
Jonge Sokrates: Zeker.
Vreemdeling: Dus ook al heb je verstand van de krijgskunst, dan nog maakt dat je niet tot een echte staatsman, want de krijgskunst heeft slechts een ondersteunende functie.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
- b *Vreemdeling:* Dan zijn er nog de rechters, die naar eer en geweten moeten oordelen.
Jonge Sokrates: Dat is zo.
Vreemdeling: De bevoegdheid van de rechters strekt zich alleen uit tot het reilen en zeilen van de burgers. De wet wordt hun voorgeschreven door de wetgevende macht, dus door de staatsman. Zij moeten zich houden aan de wet als ze beoordelen wat juist is en wat niet. Goede rechters nemen geen geschenken aan, en negeren bedreigingen en smeekbeden, want ze laten zich niet beïnvloeden door welke uiting van sympathie of antipathie dan ook. Hun enige maatstaf is het recht zoals dat door de wetgever is ingesteld. Zo horen ze toch te werk te gaan?
- c *Jonge Sokrates:* Ja, dat is hun taak.
Vreemdeling: Een rechter heeft dus niet dezelfde bevoegdheid als de koning. Hij moet alleen de wet handhaven, en zo de wetgever terzijde staan.
Jonge Sokrates: Dat lijkt me redelijk.
- d *Vreemdeling:* We hebben nu een aantal beroepen beschreven die geen van alle de functie van de staatsman weergeven. De taak van een staatsman is dan ook niet om zelf te handelen, maar om te regeren over degenen die handelen. Hij moet weten wanneer het de juiste tijd is om een initiatief te nemen of iets op zijn beloop te laten. Alle andere mensen doen wat hun wordt opgedragen.
Jonge Sokrates: Zo is het.
Vreemdeling: En al diegenen wier beroep we zojuist hebben beschreven zijn niet de baas over zichzelf en ook niet over anderen. Iedere vakman heeft zijn eigen vakgebied, en ieder vakgebied heeft zijn eigen naam.

- Jonge Sokrates:* Dat is zo.
Vreemdeling: Wie regeert er nu over al deze mensen? Wie is nu degene die zo goed mogelijk zorgt voor de wetgeving en voor al het andere dat voor een gemeenschap van belang is? Er is er maar een die al deze functies werkelijk kan vervullen, lijkt me, en dat is de staatsman.
- e *Jonge Sokrates:* Inderdaad.
Vreemdeling: Zullen we de staatsman nu op dezelfde manier proberen te definiëren als de wever van daarstraks? Dat kunnen we doen nu we hebben gevonden welke soorten beroepen er zoal in de gemeenschap te vinden zijn.
Jonge Sokrates: Dat is waar.
- 306 a *Vreemdeling:* We moeten het dus hebben over een koninklijke vlechtkunst. Waar bestaat die uit, en hoe ontstaat uit vlechtwerk een weefsel?
Jonge Sokrates: Dat is inderdaad de vraag.
Vreemdeling: We zien ons nu voor een lastig probleem geplaatst.
Jonge Sokrates: Toch moeten we voor een oplossing zorgen.
Vreemdeling: Als je oppert dat er meerdere soorten goede mensen zijn, krijg je altijd dezelfde tegenwerping te horen.
Jonge Sokrates: Dat begrijp ik niet.
- b *Vreemdeling:* Laat ik het zo zeggen. Volgens mij is moed een goede eigenschap.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
Vreemdeling: Bedachtzaamheid is iets anders dan moed, en toch is het ook een goede eigenschap.
Jonge Sokrates: Dat is zo.
Vreemdeling: Nu waag ik het erop om iets merkwaardigs te beweren over deze twee eigenschappen.
Jonge Sokrates: Wat dan?
Vreemdeling: Op de een of andere manier sluiten ze elkaar meestal volledig uit.
Jonge Sokrates: Hoezo?
- c *Vreemdeling:* Het is een ongewone theorie. Meestal denkt men dat goede eigenschappen goed samengaan.
Jonge Sokrates: Ja.
Vreemdeling: Laten we nu eens goed kijken. Is het werkelijk zo eenvoudig of staan goede eigenschappen soms wel degelijk met elkaar op gespannen voet?
Jonge Sokrates: Ja, wat moeten we daarop zeggen?
Vreemdeling: Laten we uit alle goede eigenschappen die er zijn twee kiezen die we dan wel beide goed noemen maar die desondanks toch bij twee geheel verschillende mensentypen horen.
Jonge Sokrates: Kunt ge wat duidelijker zijn?
- d *Vreemdeling:* Sommige lichamen kunnen snel bewegen en zijn voorzien van scherpe zintuigen, sommige mensen zijn helder en vlug van begrip, en kunnen zich duidelijk uitdrukken. Deze eigenschappen zijn ook terug te vinden in de afspiegelingen van de werkelijkheid die ons aangeboden worden door muziek en beeldende kunst. Heb je dergelijke eigenschappen wel eens geprezen of horen prijzen?
Jonge Sokrates: Natuurlijk.
Vreemdeling: Weet je nog hoe mensen met die eigenschappen worden genoemd?
Jonge Sokrates: Niet in de verste verte.
Vreemdeling: Ik hoop dat ik je kan uitleggen wat ik bedoel.
- e *Jonge Sokrates:* Ga vooral uw gang.

- Vreemdeling:* Je denkt zeker dat dat zo gemakkelijk is. Laten we de verschillende soorten mensen die er zijn eens bekijken. Als iemand een lichaam heeft dat snel kan bewegen, vol energie is en voorzien is van scherpe zintuigen, als hij een heldere geest heeft en vlug van begrip is, en als hij zich bovendien nog duidelijk uit kan drukken ook, dan noemen we zo iemand in een woord moedig.
- Jonge Sokrates:* Waarom dan?
- Vreemdeling:* Moed gaat samen met scherpzinnigheid en helderheid, met snelheid en flexibiliteit, en ook met enthousiasme. Daarom noemen we iemand met zulke eigenschappen kort en goed moedig.
- Jonge Sokrates:* Dat is waar.
- 307 a *Vreemdeling:* Goed. Hebben we ook niet vaak lovende woorden over voor zachtmoedige mensen?
- Jonge Sokrates:* Ja zeker.
- Vreemdeling:* En prijzen we hen niet om eigenschappen die juist het tegendeel zijn van die van zojuist?
- Jonge Sokrates:* Waarom?
- Vreemdeling:* We noemen hen bedaard en bedachtzaam als het gaat om de manier waarop ze de dingen beschouwen, en hun handelwijze heet kalm en zachtmoedig. Hun stem klinkt ons vriendelijk en sonoor in de oren, en in muziek en dans vinden we kalme ritmes heerlijk rustgevend. Dit alles associëren we niet meer met moed maar met orde en rust.
- b *Jonge Sokrates:* Dat is zeker zo.
- Vreemdeling:* Beide eigenschappen komen soms ook niet van pas, maar we maken in het ene geval andere bezwaren dan in het andere.
- Jonge Sokrates:* Waar doelt ge op?
- Vreemdeling:* Wie te fel en te snel is, en te hard van stapel loopt, noemen we roekeloos en doldriest. Wie te sloom is, te veel aarzelt en te lief is, noemen we laf en naïef. Bedachtzaamheid en moed sluiten elkaar uit en zijn bij wijze van spreken elkaars vijand. Ze kunnen zich niet tegelijkertijd manifesteren, en als we goed kijken, zien we dat bedachtzame en moedige mensen het niet goed met elkaar kunnen vinden.
- c *Jonge Sokrates:* Waarom niet?
- d *Vreemdeling:* We hebben al een aantal redenen genoemd, en er zijn er waarschijnlijk nog wel meer. Soort zoekt soort, dus iedereen prijst wie op hem lijkt en geeft af op iemand die anders is dan hijzelf. Daarom krijgen ze het steeds met elkaar aan de stok.
- Jonge Sokrates:* Dat klinkt me redelijk in de oren.
- Vreemdeling:* De spanning tussen deze twee mensentypen is echter nog kinderspel vergeleken met het werkelijke probleem dat de oorzaak is van verval in een gemeenschap.
- Jonge Sokrates:* Waar hebt ge het over?
- e *Vreemdeling:* Het heeft betrekking op de manier waarop mensen leven. Iemand die bijzonder gesteld is op orde, leidt maar al te graag een rustig leventje. Zulke mensen bemoeien zich alleen met hun eigen zaken, ze kunnen in goede harmonie met elkaar leven en ze willen ook tegen elke prijs de vrede met het buitenland bewaren. Zo willen ze leven, maar soms kan dat helemaal niet, en als ze zich toch blijven gedragen zoals ze zelf willen, worden ze stilaan ongeschikt voor de strijd, en zo groeit de jeugd ook op.
- 308 a Ze zijn dan weerloos tegen aanvallers, en het duurt vaak niet lang tot zij samen met hun kinderen en de gemeenschap waartoe zij behoren tot slavernij zijn vervallen.
- Jonge Sokrates:* Dat is een hard lot, zeg.

- Vreemdeling:* Maar hoe vergaat het dan die moedige mensen? Ze sleuren de gemeenschap mee van de ene oorlog in de andere, want ze houden meer van de strijd dan goed voor hen is. Daardoor maken ze machtige vijanden, en richten hun vaderland te gronde of zorgen er tenminste voor dat het onderhorig wordt aan de vijand.
- b *Jonge Sokrates:* Ook dat is waar.
Vreemdeling: Blijkt hieruit nu niet dat deze twee mensentypen elkaar helemaal niet zullen mogen?
Jonge Sokrates: Ja, dat is zonneklaar.
Vreemdeling: Wat we al zeiden blijkt dus waar te zijn. Goede eigenschappen verschillen onderling behoorlijk, en ook de mensen die deze eigenschappen hebben.
Jonge Sokrates: Dat denk ik ook.
Vreemdeling: Laten we eens een andere vraag opwerpen.
Jonge Sokrates: Welke dan?
- c *Vreemdeling:* Als je met kennis van zaken iets vervaardigt, hoe onbelangrijk het ook moge zijn, zul je dan goede en slechte bestanddelen door elkaar mengen als dat niet hoeft? Of zul je altijd het slechte zoveel mogelijk weglaten en het goede en geschikte uitzoeken? En daarbij mogen die goede bestanddelen best onderling verschillen, maar als je ze in elkaar past, krijg je een geheel waarmee iets valt uit te richten.
Jonge Sokrates: Dat spreekt vanzelf.
- d *Vreemdeling:* Die ware staatsman van ons, die de wetten van de natuur volgt, zal dus nooit een gemeenschap opbouwen die bestaat uit goede en slechte mensen, tenzij het niet anders kan. Hij zal de kinderen door middel van spelletjes selecteren, en de getalenteerde kinderen laten opleiden door deskundige leraren die hen helpen in hun ontwikkeling. De staatsman oefent toezicht uit en geeft opdrachten, zoals ook de wever toeziet op wat er gebeurt, en opdrachten geeft aan de kaarders en de anderen die helpen bij de voorbereidingen voor het eigenlijke weven. Ieder moet doen wat de wever nodig vindt, anders komt er geen goed weefsel tot stand.
- e *Jonge Sokrates:* Inderdaad.
Vreemdeling: Zo moet volgens mij ook de staatsman toezien op degenen die bevoegd zijn om kinderen op te voeden. Het mag niet voorkomen dat een leraar iemand opvoedt die niet de aanleg heeft die nodig is om de gemeenschap in stand te houden. Hij moet zich beperken tot kinderen die wel geschikt zijn. Wie niet beschikt over moed, 309 a bedachtzaamheid en alle andere goede eigenschappen, wie de goden niet eerbiedigt, wie denkt dat hij het alleen wel afkan, en oneerlijk is, dit alles omdat hij een slecht mens is, moet de doodstraf krijgen of met verlies van alle burgerrechten verbannen worden.
- Jonge Sokrates:* Zo denkt men erover, ja.
Vreemdeling: Wie dom of onderdanig is, hoort bij de slaven thuis.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
Vreemdeling: Dan resteren degenen die wel kunnen worden opgevoed tot goede mensen. Het is de kunst om de twee mensentypen die er zijn goed met elkaar te combineren. Sommigen zijn moedig aangelegd en zijn door hun hardheid geschikt voor de rol van schering; anderen, die van een goed geordend leven houden, hebben meer de kwaliteit van de zachte wollige inslag. De staatsman moet hen tegen elkaar aan houden en dan proberen hen in elkaar te vlechten.
- Jonge Sokrates:* Maar hoe?
- c *Vreemdeling:* Eerst bindt hij hen samen met de goddelijke band van dat eeuwige in hen, dat ze met elkaar gemeen hebben, en dan legt hij met menselijke bindingen ook het

- dierlijke in hen aan banden.
Jonge Sokrates: Waar doelt ge nu toch op?
Vreemdeling: Een juiste mening over wat edel, rechtvaardig en goed is en wat niet, is mijns inziens van goddelijke afkomst, en mensen bij wie deze juiste mening postvat, zullen gaan behoren tot de grote geesten der mensheid.
Jonge Sokrates: Dat klopt.
- d *Vreemdeling:* Alleen aan een ware staatsman en goede wetgever komt de bevoegdheid toe om, geïnspireerd door koninklijke kennis, deze mening in te planten in degenen die de eerder genoemde goede opvoeding hebben genoten.
Jonge Sokrates: Dat lijkt me redelijk.
Vreemdeling: En wie dat niet kan, Sokrates, mag nooit als een waar staatsman worden beschouwd in de zin die wij bedoelen.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
- e *Vreemdeling:* Goed. Een moedig mens die in aanraking komt met de waarheid, wordt zachtmoedig en is bereid ook rechtvaardig te worden, nietwaar? En anders zal hij meer lijken op een wild dier.
Jonge Sokrates: Uiteraard.
Vreemdeling: En iemand die van een ordelijk leven houdt en daarbij leeft volgens juiste principes, zal zich een bedachtzaam en verstandig mens betonen in het maatschappelijke verkeer, en anders krijgt hij alleen maar de welverdiende reputatie van een onnozele hals.
Jonge Sokrates: Inderdaad.
- 310 a *Vreemdeling:* Maar het ineenvlechten en aan elkaar binden van slechte mensen met elkaar of van goede mensen met slechte kan nooit tot een blijvend resultaat leiden, en geen zinnig mens zal zich de moeite geven om het toch te proberen, nietwaar?
Jonge Sokrates: Natuurlijk niet.
Vreemdeling: Onze methode moet met beleid worden toegepast op mensen uit een nobel geslacht, die volgens de wetten van de natuur zijn opgevoed. We moeten, zoals gezegd, de diverse soorten goede mensen met elkaar verenigen onder gezag van goddelijke kennis, al zijn de verschillen nog zo groot.
- b *Jonge Sokrates:* Dat is zo.
Vreemdeling: Bovendien spraken we ook nog over menselijke bindingen. Die zijn gemakkelijk te vinden en te realiseren, mits die goddelijke band maar is geschapen.
Jonge Sokrates: En waar doelt ge dan op?
Vreemdeling: Het sluiten van huwelijken en het adopteren van kinderen moet zowel tussen staten als tussen de burgers onderling geregeld worden. De meeste mensen houden bij het sluiten van huwelijken geen rekening met de kinderen die geboren zullen worden.
Jonge Sokrates: Wat bedoelt ge daar nu mee?
Vreemdeling: Moeten we nog de moeite nemen om uit te leggen dat mensen die trouwen om geld of macht daar slecht aan doen?
Jonge Sokrates: Nee.
- c *Vreemdeling:* Het is meer de moeite waard om het over de mensen te hebben die de verantwoordelijkheid hebben voor de gehele familie, en om ons af te vragen of ze hun functie wel naar behoren vervullen.
Jonge Sokrates: Dat lijkt me een goed idee.
Vreemdeling: Ze houden zich niet bij het enig juiste gezichtspunt, maar jagen het comfortabele geluk van het ogenblik na. Ze gaan graag om met mensen als zichzelf, ze
- d

- hebben geen waardering voor iemand die anders is dan zij en geven op hem af.
- Jonge Sokrates:* Waarom toch?
- Vreemdeling:* Wie een ordentelijk leven wil leiden, zoekt en huwt iemand die hetzelfde wil als hij, of hij huwelijkt zijn dochter aan zo iemand uit, en ook moedige mensen gaan zo te werk. Maar eigenlijk moeten ze beide juist het tegenovergestelde doen.
- Jonge Sokrates:* En waarom dan wel?
- Vreemdeling:* Als er in een bepaalde familie generaties lang alleen maar moedige mensen voorkomen, en dus geen bedachtzame mensen, zijn de eerste generaties sterk en heel energiek, maar uiteindelijk krijg je een stel wildemannen.
- Jonge Sokrates:* Dat klinkt redelijk.
- e *Vreemdeling:* Als in een familie alleen maar mensen voorkomen die voor veel terugschrikken, zonder dat er enig lef aanwezig is, worden de telgen lui en voeren uiteindelijk niets meer uit.
- Jonge Sokrates:* Ook dat klinkt me redelijk in de oren.
- Vreemdeling:* Dat bedoelde ik nu met die bindingen die je gemakkelijk kunt scheppen als beide mensentypen maar die enig juiste mening koesteren over wat goed voor hen is. Hier ligt nu ook de weefkunst van de staatsman: zijn taak is ervoor te zorgen dat de bedachtzamen zich niet afscheiden van de moedigen, maar dat ze juist aan elkaar worden geweven met behulp van eendracht, met maatschappelijk aanzien, met de opvattingen die ze erop nahouden en met de verplichtingen die ze jegens elkaar aangaan. Het weefsel moet glad zijn, en fijn, zoals dat heet, en beide mensentypen moeten steeds samen de gemeenschap leiden.
- 311 a *Jonge Sokrates:* Hoe?
- Vreemdeling:* Als een enkeling het voor het zeggen heeft, moet dat iemand zijn die moed en bedachtzaamheid in zich verenigt, en waar meerdere mensen beslissen, moeten beide soorten mensen vertegenwoordigd zijn. Want bedachtzame leiders letten goed op wat ze doen, ze zijn eerlijk en ze houden alles goed in stand, maar ze missen de scherpzinnigheid en de doortastendheid die nodig is om snel te reageren.
- Jonge Sokrates:* Dat denk ik ook.
- b *Vreemdeling:* Moedige mensen zijn niet zo geneigd tot eerlijkheid en voorzichtigheid, maar kunnen wel snel reageren. Beide eigenschappen moeten in het openbare leven en in het privéleven tot hun recht komen, want anders zal het de gemeenschap niet goed gaan.
- Jonge Sokrates:* Dat spreekt vanzelf.
- Vreemdeling:* Laten we dan vaststellen dat zo'n weefsel het doel is van die goede weefkunst, waarmee de staatsman de moedigen en de bedachtzamen aan elkaar weeft.
- c Echt staatsmanschap bestaat uit het verenigen van deze twee mensentypen in onderlinge harmonie en vriendschap. Zo scheidt de staatsman het prachtigste en beste weefsel dat er is, en hij bekleedt daarmee alle slaven en vrijen die er in de gemeenschap zijn, zodat ze bij elkaar worden gehouden. En bij het leiding geven laat hij niets na om de gemeenschap zo gelukkig mogelijk te maken.
- Jonge Sokrates:* Vreemdeling, daarmee hebt ge een prachtig portret gemaakt van de ware koning en staatsman.

^a De diagonaal van een vierkant met zijde 1 heeft de lengte $\sqrt{2}$. De diagonaal van een vierkant met zijde $\sqrt{2}$ (die in deze tekst de 'diagonaal van de diagonaal' heet) heeft lengte 2.

^b $(\sqrt{2})^2 = 2$ en $2^2 = 4$. Dat is het verband tussen de getallen die in deze zin zijn genoemd. Men kan ook zeggen: een vierkant met zijde $\sqrt{2}$ heeft oppervlakte 2 en een vierkant met zijde 2 heeft een oppervlakte van 4. De mens wordt dus met een diagonaal vergeleken en de andere diersoort (het varken?) met een oppervlakte. Overigens is dit een parodie op de speculatie met getallen die in Sokrates' tijd in de mode was.

^c Misschien het varken.

^d Zie 235 van de *Sofist*.

^e Zie 235 van de *Sofist*.

^f Homeros, *Ilias* XI 514.

^g Zie 291d en verder.